

Archeologienota

Beringen, Markt 16

Archeologienota
2019F75

HAAST

Historisch en Archeologisch Advies, Studies en Toegepast onderzoek

Rik van de Konijnenburg, Grauwe Torenwal 6/00/1 - B-3960 Bree (BE)
Mob. 0496 209 018 - e-mail: rik@konijnenburg.com

verwijzing: VAN DE KONIJNENBURG, R., (2019), Beringen, Markt 16, HAAST-rapport 2019-33, Bree, D/2019/12654/33

© 2019 HAAST bvba, *Grauwe Torenwal 6/00/1, B-3960 Bree*

Foto's: HAAST – Rik vd Konijnenburg (tenzij anders vermeld)

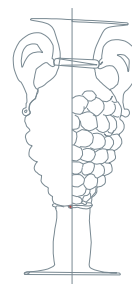
Tekeningen: HAAST (tenzij anders vermeld)

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Wettelijk depot: D/2019/12654/33

Copyright reserved. No part of this publication may be reproduced in any form, by print, photoprint, microfilm or any other means without the permission from the publisher.

COVERFOTO: Voorgevel van het pand gefotografeerd op 08/06/2019

Inhoud

Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek

1. Beschrijvend gedeelte

1.1. Administratieve gegevens

1.1. Archeologische voorkennis

2. Onderzoeksopdracht

3. Werkwijze

4. Assessment rapport

4.1 De landschappelijke ligging van het onderzoeksgebied

4.2 Historische situering

4.3 Archeologische situering

5. Besluit

5.1. Beantwoording van de onderzoeksvragen

5.2. Advies en afweging verder onderzoek

6. Synthese

6.1. Samenvatting gespecialiseerd publiek

6.2 Samenvatting niet-gespecialiseerd publiek

7. Bibliografie

8. Figurenlijst

9. Bijlagen

Verslag van de resultaten van het bureauonderzoek

1. Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

Projectcode	2019F75
Actoren	Rik van de Konijnenburg, OE/ERK/Archeoloog/2015/00041
Locatie: Provincie	Limburg
Gemeente	Beringen
Deelgemeente	Beringen
Site (adres)	Markt 16
Kadastrale gegevens	Beringen, afd. 1, sectie C, percelen 250m en 250p (partim – exclusief de servitude naar de Hasseltssteenweg)
Oppervlakte onderzoeksgebied	Opp 332,30 m ²
Kadastraal percelenplan	Zie fig. 2
Topografische kaart	Zie fig. 3
Begindatum onderzoek	8/06/2019
Einddatum onderzoek	4/07/2019
Relevante termen thesauri OE	bureauonderzoek

Bounding Box:

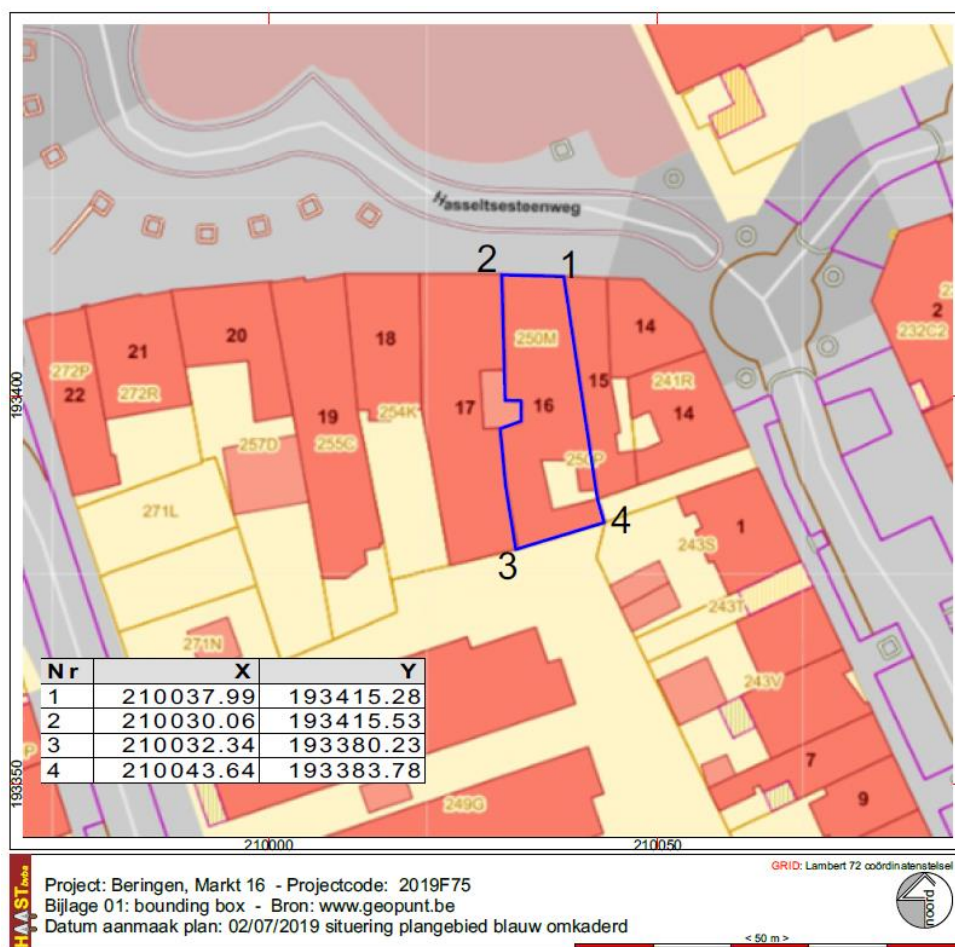

Fig. 1: Bounding Box

**Federale
Overheidsdienst
FINANCIËN**

Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie

Beringen, Markt 16

Gecentreerd op: BERINGEN 1 AFD/BERINGEN/
Meest recente toestand

Schaal: 1/500

Beringen
het Dorp

© 23/06/2019 - De AAPD is de auteur van het kadastraal percelenplan en de producent van de databank waarin deze gegevens zijn opgenomen en geniet de intellectuele eigendomsrechten opgenomen in de Auteurswet en de Databankenwet. Vanaf 01/01/2018 worden de gebouwen op het kadastraal percelenplan geleidelijk vervangen door een dataset beheerd door de gewesten. De AAPD zal dan niet langer verantwoordelijk zijn voor de voorstelling van de gebouwen op het kadastraal percelenplan.

percelen 1C250m en 1C250p (partim) opp = 332,30 m²

N

Beringen, Markt 16 – projectcode 2019F75 - verslag van het bureauonderzoek

Fig. 3: Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart 1/10.000. © NGI & cartoweb

Fig. 4: Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto 2018. © Geopunt.be

1.2. Archeologische Voorkennis

Het terrein bevindt zich aan de Markt in het centrum van de stad Beringen. Voor zover bekend zijn er binnen de grenzen van het perceel nooit archeologische vondsten gemeld of werd er archeologisch onderzoek uitgevoerd. Wel werd in 2013 een proefsleuvenonderzoek uitgevoerd op aanpalende percelen ten zuiden van voorliggend projectgebied¹. Maar dat onderzoek leverde geen resultaten op.

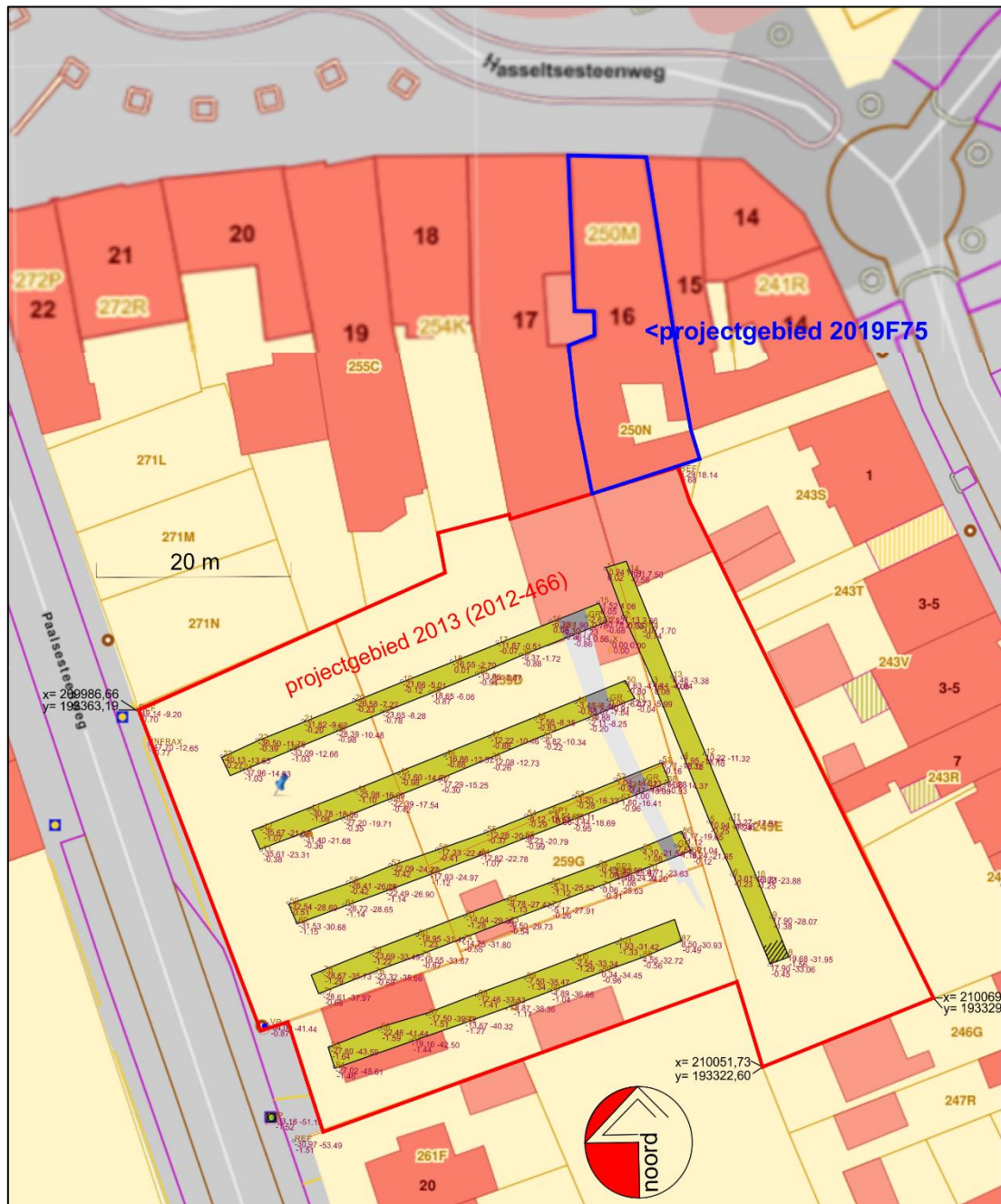

Fig. 5: Situering van het projectgebied ten opzichte van het in 2013 onderzochte terrein (Beringen, Rozenlaan OE vergunning 2012-466)

¹ VAN DE KONIJNENBURG, R. (2013), Archeologische prospectie Beringen, Rozenlaan, HAAST rapport 2013-02, D/2013/12654/02

2. Onderzoekopdracht

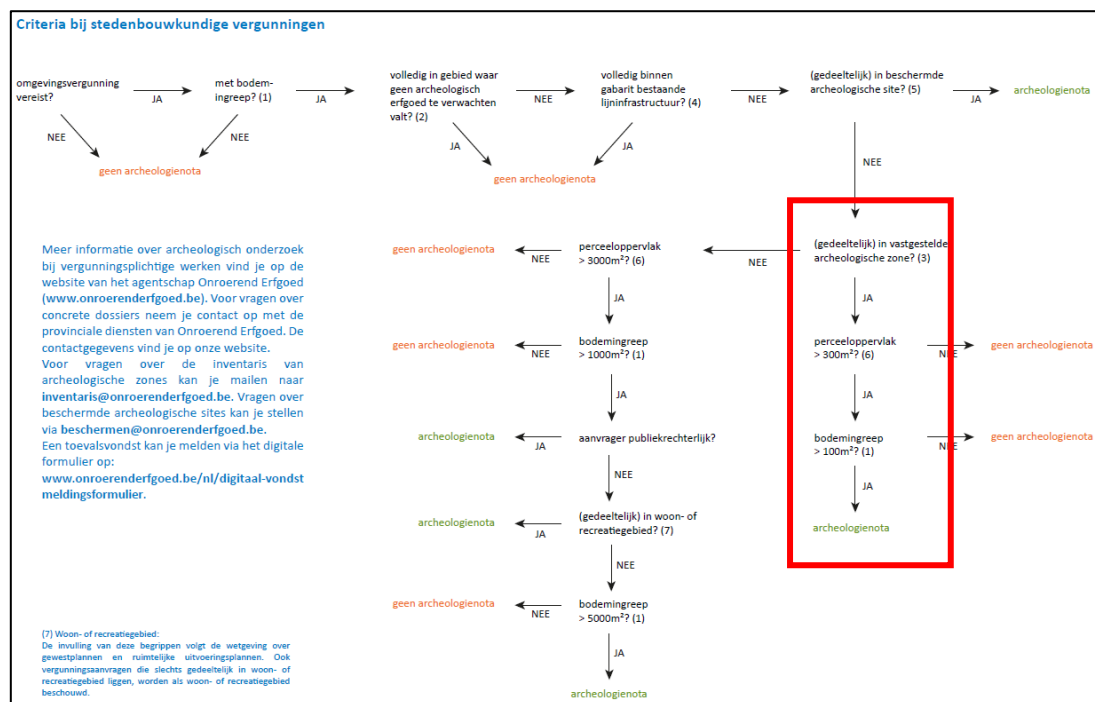
Randvoorwaarden

De archeologienota werd opgemaakt naar aanleiding van een geplande stedenbouwkundige vergunningsaanvraag (omgevingsvergunning).

De wetgeving met betrekking tot archeologie omvat enerzijds het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 en anderzijds het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 die voor archeologie in werking traden op 1 juni 2016.

Overwegende dat de percelen waarop de vergunning betrekking heeft geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in een archeologische zone (historische kern), opgenomen in de vastgestelde inventaris van archeologische zones², en de oppervlakte groter is dan 300 m² (332,30 m²) en de toekomstige bouwingreep groter is dan 100 m², het volledige plangebied wordt gesloopt en verbouwd (332,30m²), dan dient een bekrachtigde archeologienota te worden toegevoegd bij de aanvraag van een stedenbouwkundige vergunning.

Uitstel van veldwerk is gerechtvaardigd aangezien het projectgebied momenteel voor 100% volgebouwd is. Een sloopvergunning wordt pas tegelijk met de omgevingsvergunning nieuwbouw aangevraagd.

Vraagstelling

Het bureauonderzoek heeft tot doel het projectgebied archeologisch te evalueren op basis van bestaande bronnen en de impact van de geplande werken op eventueel aanwezig archeologisch erfgoed te bepalen. Dit houdt in dat er informatie wordt verzameld over de mogelijke aanwezigheid of afwezigheid van archeologisch erfgoed binnen het projectgebied. De kenmerken, de relatie met het omringend landschap, de bewaringstoestand en de waarde van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed worden ingeschat. Ook de manier waarop de geplande bodemingrepen worden uitgevoerd maakt deel uit van de evaluatie. Het bureauonderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

² Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Beringen
[online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140193> (Geraadpleegd op 03-07-2019)

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?
- welke evolutie kende het landschap van het projectgebied?
- welke evolutie kende het gebruik van het terrein?
- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

Beschrijving van de geplande werken

Het bouwprogramma is tweeledig:

Het afbreken (slopen) van de bestaande gebouwen tot in de funderingen en opbreken van de verhardingen, ondergrondse leidingen, kelder etc. De af te breken constructies beslaan de volledige oppervlakte van het projectgebied. Enkel aan de straatzijde bevindt zich over de volledige breedte van het perceel een kelder met een oppervlakte van 38,20 m². Onder de “achterbouw” bevinden zich een aantal ondergrondse afvoerleidingen – riolering – waarvan de afwatering gebeurt via de servitude die het projectgebied verbindt met de Hasseltsesteenweg.

Voor de nieuwbouw blijft de oppervlakte van het te bebouwen gedeelte beperkt tot 144 m² met een voorgevel aan de Markt. Het te bouwen complex zal volledig onderkelderd worden. De kelder wordt aangezet op een diepte van 3.20 m onder het 0-peil. Dat 0-peil is het vloerpeil op de gelijkvloerse verdieping van het te bouwen complex en ligt op +41,55 m TAW. De fundering van de kelder bestaat uit een PE folie aan te brengen op het aan te leggen vlak, daarop een laag fijn steenslag en verdicht zand met daarop een zuiveringslaag en een laag gewapend beton. De totale dikte van de gewapende betonvloer inclusief onderlagen bedraagt 40 cm.

In de te creëren tuin zijn, na afbraak van alle de bestaande constructies en ondergrondse leidingen, de werken beperkt tot het aanbrengen van verhardingen voor parkeerplaatsen, aanleg van kleine groenperkjes en een tuinterras en funderingen voor de bouw van vier aan elkaar in een vierkant gekoppelde bergingen; oppervlakte 17,10 m². Verwacht wordt dat de aanzet van de funderingslagen en funderingsstroken voor deze werken niet dieper zullen gaan dan de uitbraak van de bestaande constructies en leidingen. Peilingen naar de diepte van de verstoringen door de historische bouwingrepen zijn nog niet uitgevoerd. Hier zal eventueel verder archeologisch onderzoek ook meer duidelijkheid in kunnen verschaffen.

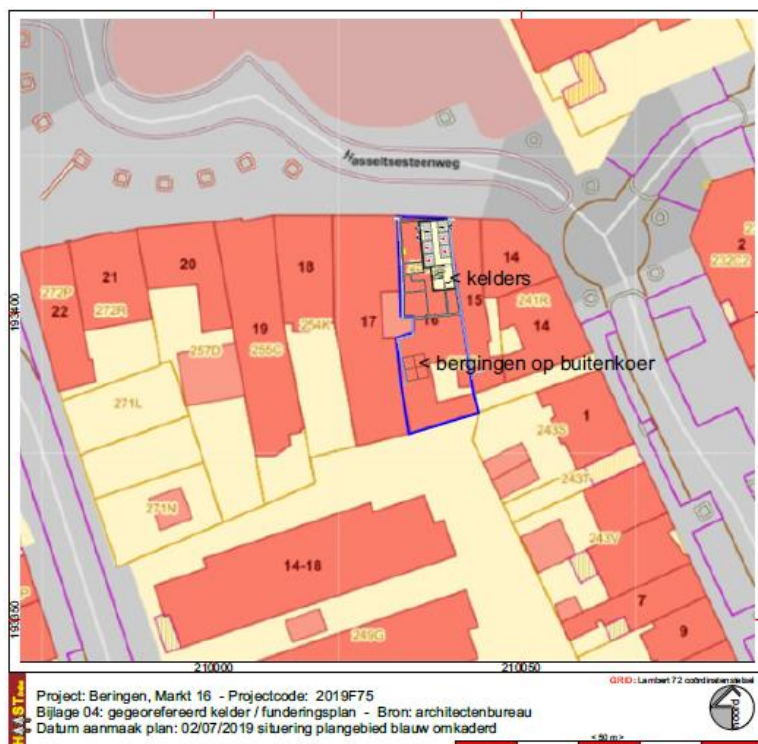

Fig. 6: georeferencied inplantingsplan van de nieuwbouw

HAAS Project: Beringen, Markt 16 - Projectcode: 2019F75
 Bijlage 07: plannen bestaande toestand (gelijkvloers) - Bron: architectenbureau
 Datum aanmaak plan: 02/07/2019 situering plangebied blauw omkaderd

Fig. 7: opmeting bestaande toestand (bouwplan d.d. 1994) en projectie bestaande bebouwde oppervlakte op het nieuwbouwplan © SH-architectenbureau

Fig. 11: Voorgevel van het af te breken pand Markt 16 -

Fig. 12: de kelder onder Markt 16

Fig. 13: de achtergevel van het gebouw

Fig. 14: De binnenruimten met in de “achterbouw” verschillende putdeksels

Fig. 15: doorgang vanuit de servitude naar de “bedrijfsruimten” met putdeksel

3. Werkwijze

Met dit bureauonderzoek willen we inzichten krijgen in de huidige archeologische, historische en landschappelijke kennis van het onderzoeksgebied en de omgeving. Die inzichten worden verder getoetst aan de geplande ingrepen in de bodem. Het doel is te bepalen in hoeverre verder archeologisch onderzoek aangewezen is om zo te komen tot een programma van maatregelen teneinde de archeologische waarde en mogelijke kennisvermeerdering op archeologisch vlak voor de site en de omgeving van het projectgebied in te kunnen schatten. Om een antwoord te formuleren op de gestelde onderzoeksvragen werden diverse bronnen geraadpleegd waarvan de referenties gebundeld werden in de bibliografie.

Om een inzicht te krijgen in de archeologische kennis betreffende het gebied werd de Centraal Archeologische Inventaris geraadpleegd (cai.onroerenderfgoed.be en geo.onroerenderfgoed.be) en de verslagen van eerdere onderzoeken op aanpalende percelen.

Wat betreft de landschappelijke ligging, de tertiairgeologische en quartairgeologische gegevens en de geomorfologie werd gebruik gemaakt van de websites www.geopunt.be en <https://dov.vlaanderen.be>. Via [geopunt.be](http://www.geopunt.be) werden de historische kaarten geraadpleegd (Ferrariskaart, Vandermalenkaart, Atlas der Buurtwegen), evenals luchtfoto's van het projectgebied van 1971 tot en met 2016; enkel de betekenisvolle foto's werden in deze studie opgenomen. Via het Cartesiusportaal werden de historische topografische kaarten geconsulteerd, ook hier werden enkel de betekenisvolle kaarten opgenomen. Het kadasterplan werd opgevraagd via de publieke cadgis viewer van de federale overheid (http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/?local=nl_BE).

Alle gebruikte rasterdatasets werden opgehaald via PYTHAGORAS software en bewerkt met CORELDRAW X8.

4. Assessmentrapport

4.1. De landschappelijke ligging en de bestaande toestand

Geografische en topografische situering

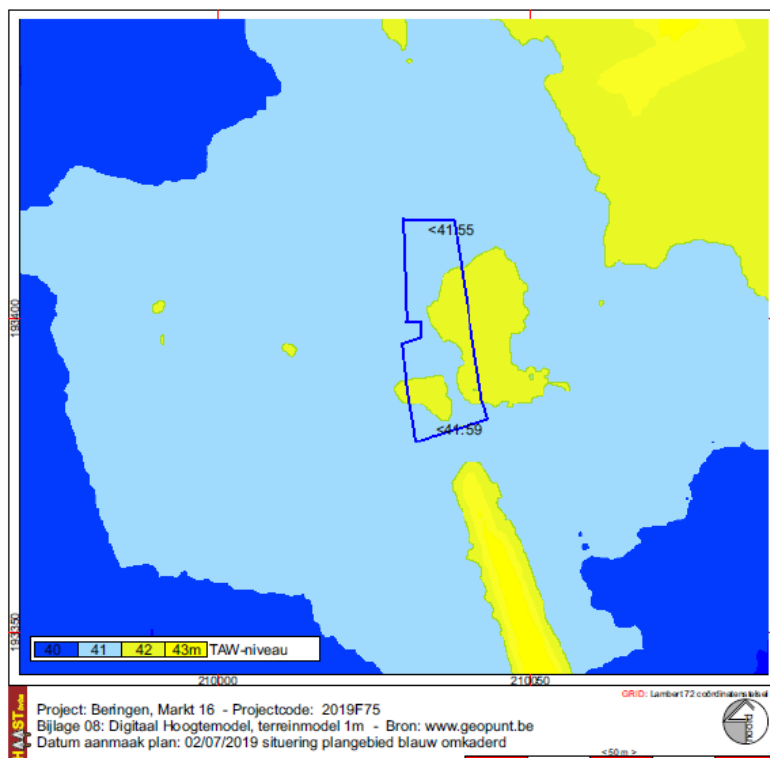

Fig. 16: Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M op projectgebiedschaal © Geopunt

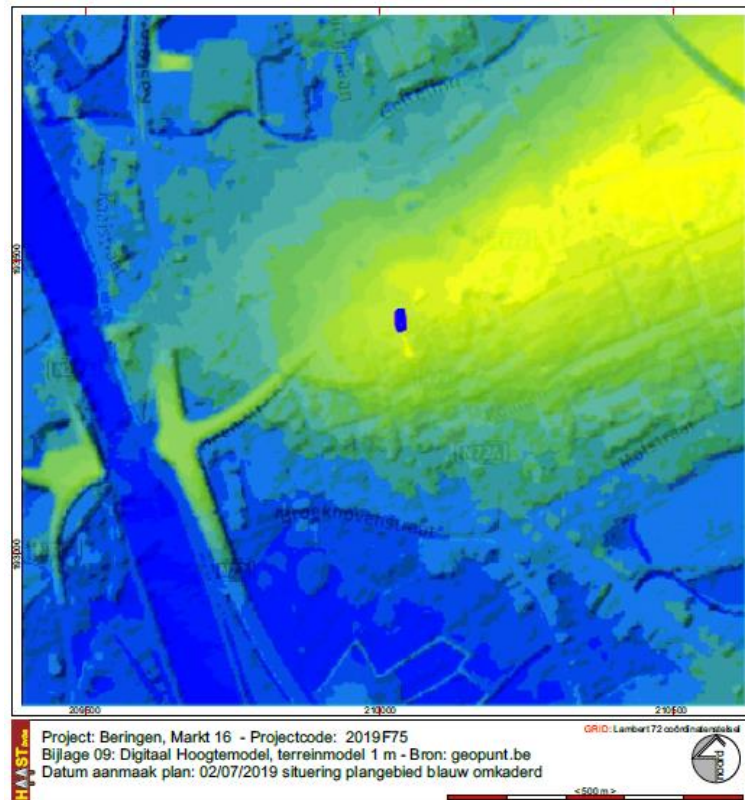

Fig. 17: Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DH MV_II_DTM_RAS_1M op macroschaal © Geopunt

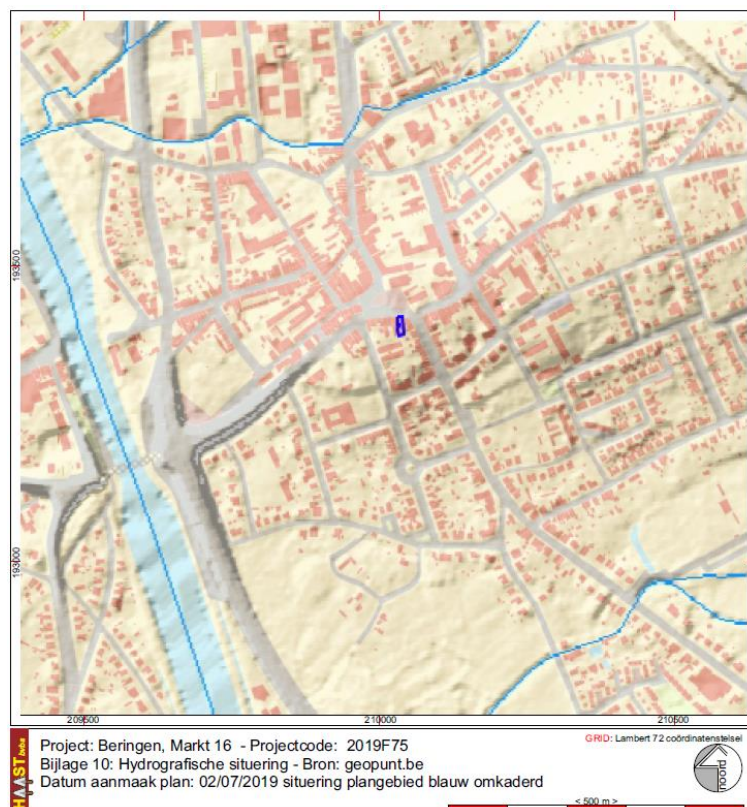

Fig. 18: Hydrografische situering van het projectgebied. © Geopunt

Beringen is sinds 1977 een fusie van de gemeenten Beringen, Beverlo, Paal en Koersel. Naast de oude stadskern van Beringen heeft zich in de 20ste eeuw, onder invloed van de bloei van de Kempense Steenkoolmijnen en haar zetel in Beringen, een tweede woonkern gevormd ten noorden van de oude stad, namelijk Beringen-mijn.

Geografisch ligt Beringen in de Kempen, aan de zuidwest rand van het Kempens Plateau in het Demerbekken. Het deel ten zuidwesten van het plateau behoort geomorfologisch gezien tot het glacië of pediment van Beringen-Diepenbeek. Het vormt de overgang tussen het Kempisch Plateau en de Demervallei. Als geografische streek behoort dit deel tot de Zuider-Kempen. De streek is gekenmerkt door zand- en lemige zandgronden. Ten noorden van de oude stadskern stroomt de Zwarte Beek. Een gedeelte van de hogerop gelegen vallei van de Zwarte Beek was het voorwerp van een uitgebreide archeologische en paleo-ecologische studie³.

Het centrum van Beringen ligt op de zuidwest flank van één van de heuvels van het Heuvelland van Lummen. Dit is een golvend landschap waarvan het reliëf wordt bepaald door de Formatie van Diest en het rivierenstelsel. Het Heuvelland van Lummen, gelegen in de driehoek Leopoldsburg-Houthalen-Halen, is de oostelijke uitloper van het Hageland, maar, geografisch wordt het gebied ingedeeld bij de Zuider-Kempen. Het reliëf wordt gekenmerkt door het voorkomen van de uitgesproken noordoost-zuidwest-gerichte heuvels (Diestiaanheuvels). De toppen worden gevormd door de weerstandbiedende ijzerzandsteen. Tussen de heuvels lopen de rivieren in een moerassige vlakte. Vooral op de toppen van de heuvels komen nog vrij grote hoeveelheden bos voor. Het landschap heeft hier een meer gesloten uitzicht.

Geologische en bodemkundige situering

Gegevens uit het booronderzoek uitgevoerd door BURGES GEOCONSULT, verslag diepsonderingen FS.560/577-2605 , uitgevoerd op 12 april 2006 op de percelen ten zuiden grenzend aan het projectgebied (cfrt. Fig. 5).

Geologisch.

De diepere ondergrond bestaat volgens de geologische kaart uit Tertiair, bruingroen, sterk glauconiethoudend middelgrof zand. Door verwering verkleurt dit zand roestbruin en worden de zandkorrels lokaal door ijzeroxydes aaneengekit tot ijzerzandsteen. Deze sedimenten behoren tot de Formatie van Diest uit het Boven-Mioceen dat wordt gedateerd rond 5.5 miljoen jaar. Tijdens het Quartair-Recent werd daar bovenop een weinig leemhoudend dekzand afgezet waarop zich de humusbodem ontwikkelde.

Uit de sonderingen leiden we af dat er onder de humuslaag-teelaarde en lokaal wat geroerde grond, nog een weinig zandleem aanwezig is maar vanaf 1m o.m.v. of minder werden de stevige zanden van Diest aangeboord en deze worden snel ijzerrijk en zeer hard. Diep doordringen was daarom, ondanks 20 Ton druk niet mogelijk. Daarom werd in één sondering (S5) gebruik gemaakt van de kleefvanger. Dit liet ons toe de zanden te volgen tot iets meer dan 7m o.m.v.

³ Allemeersch L(2010). Archeologische en paleo-ecologische evaluatie van de Zwarte Beek (Beringen, provincie Limburg). Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2010 (INBO.R.2010.56). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel.

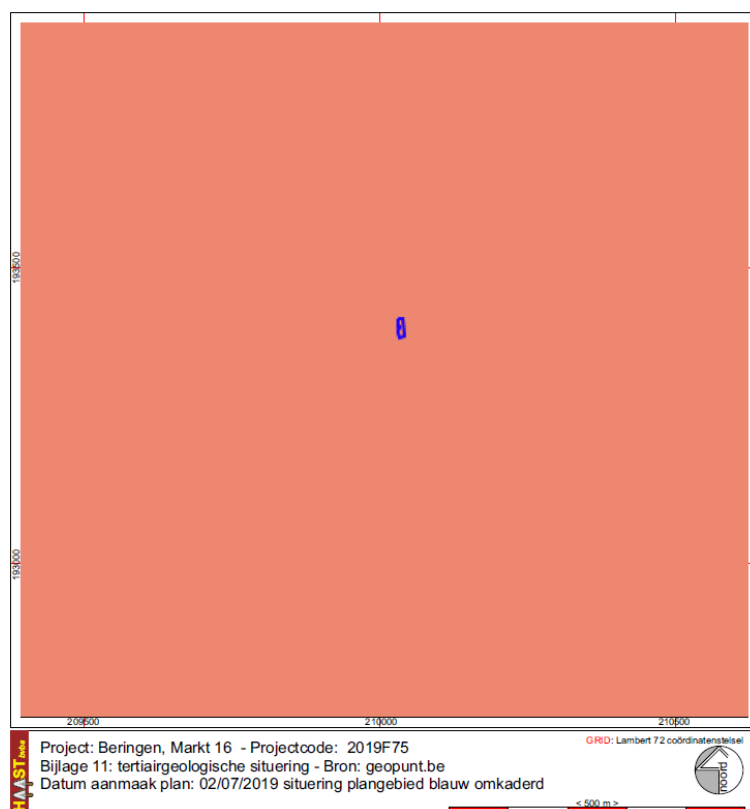

Fig. 19: Het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart, gesitueerd in de Formatie van Diest © geopunt.be.

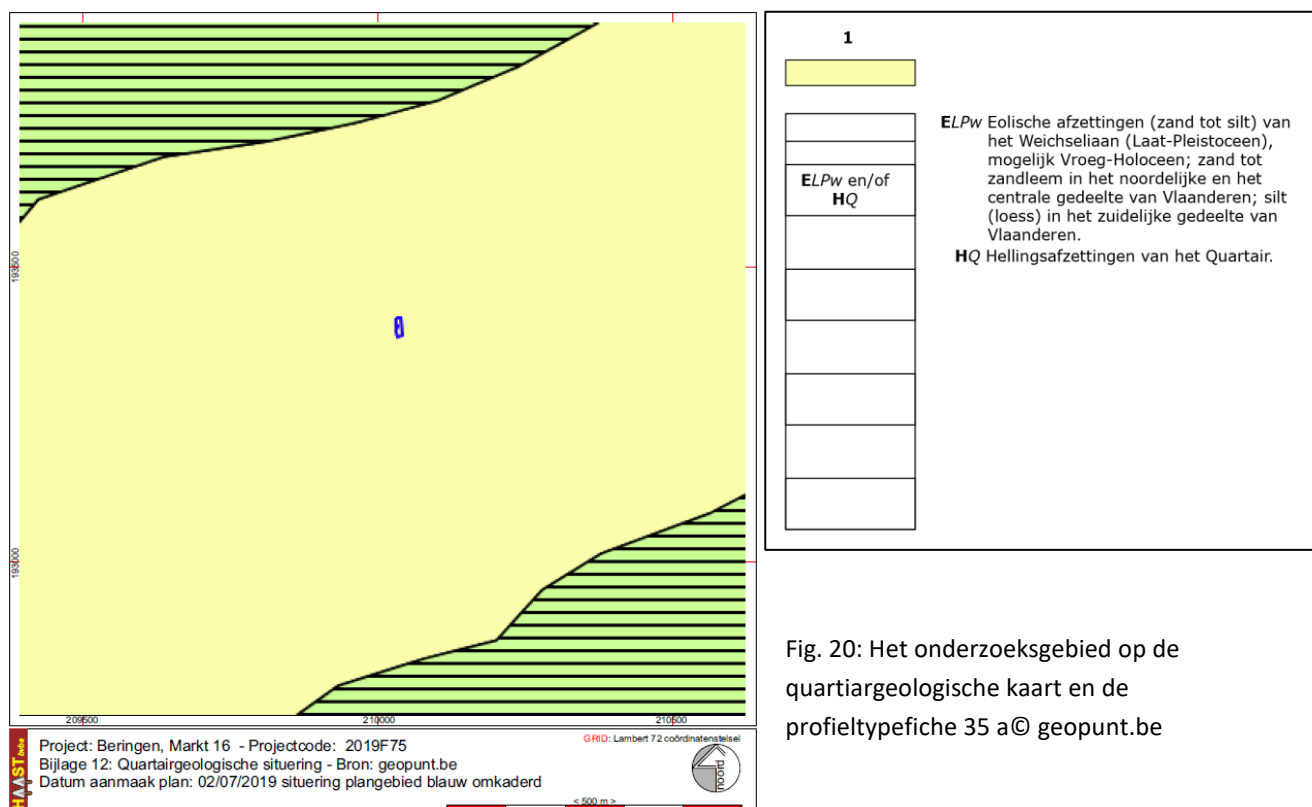

Fig. 20: Het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart en de profieltypefiche 35 a © geopunt.be

Quartaairgeologisch is het gebied gekarteerd als profieltype 1: aan de basis, op de tertiaire formatie van diest komen eolische afzettingen voor van het Weichseliaan (Laat-pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen. Er zijn geen Holocene en/of Tardiglaciale afzettingen bovenop de Pleistocene sequentie.

De kern van Beringen is op **de Bodemkaart van België** grijs ingekleurd met als nomenclatuur OT of OB, vergraven terrein of bebouwd terrein. Bodemkundig wordt het centrum van Beringen omringd door vooral Z- en S-bodems; zand en lemig zand. In de beekvalleien van de Zwarte Beek en de Helderbeek komen P-bodems, licht zandleem, voor. Van zuidwest naar noordoost loopt een zone waarin S-bodems, lemig zand, met een klei-zandsubstraat voorkomen. Wat profielontwikkeling komen vooral ..f-bodems voor; bodems met weinig duidelijke humus of/en ijzer B-horizont . Aan de zuidwestelijke rand van Beringen, tegen het Albertkanaal, zijn ook bodems met een ..m-profiel (plaggenbodem) aanwezig.

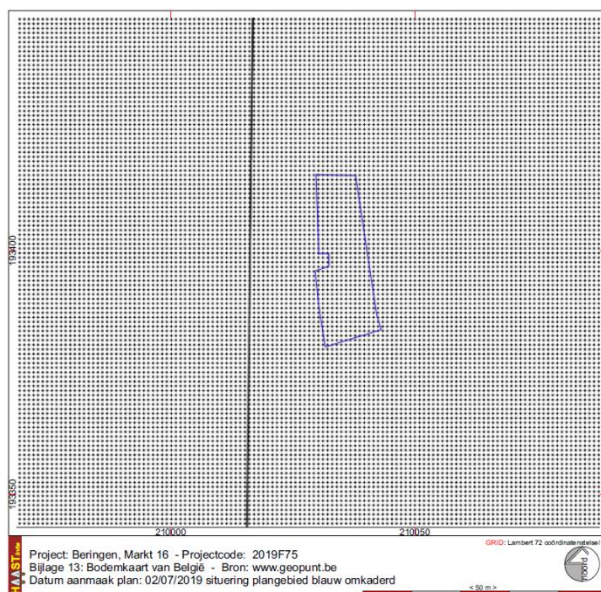

Fig. 21: Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens de Belgische Classificatie © Databank Ondergrond Vlaanderen.

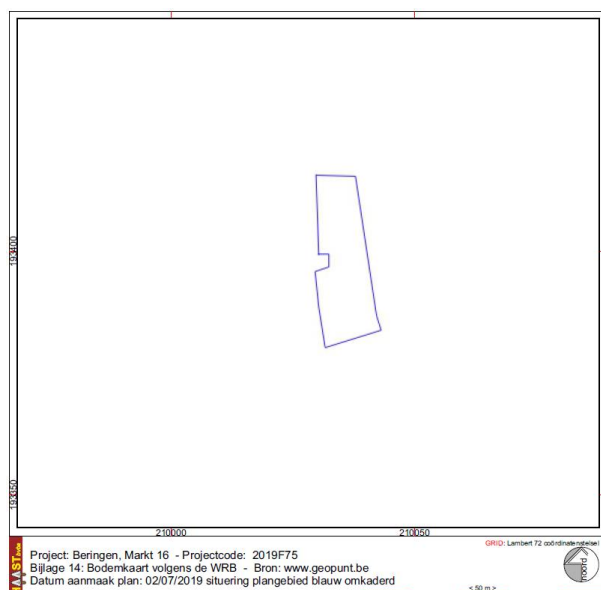

Fig. 22: Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens de WRB © Databank Ondergrond Vlaanderen.

Op de **bodembedekkingskaart opnamejaar 2012** is het projectgebied ingekleurd als bijna volledig bebouwd. Enkel op een klein koertje is een groene vlak ingekleurd; daar staat één boom.

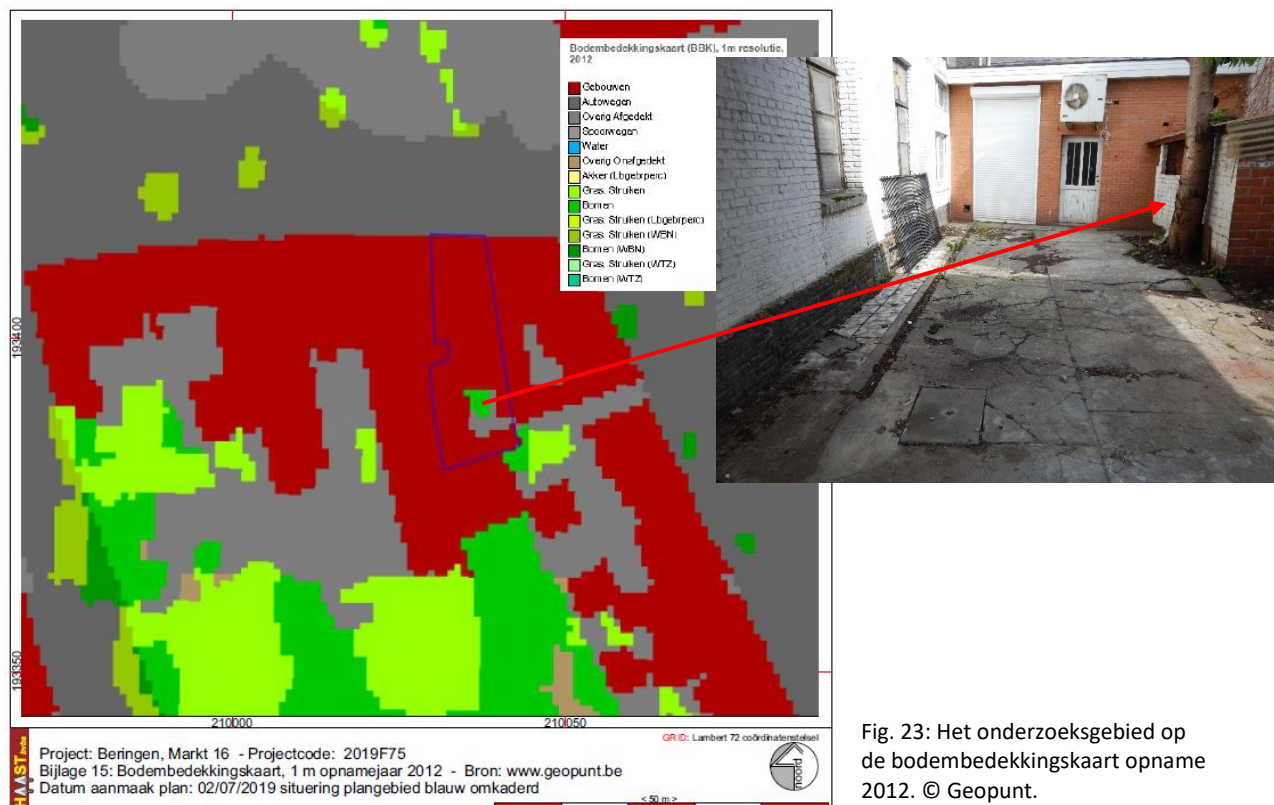

Fig. 23: Het onderzoeksgebied op de bodembetekingskaart opname 2012. © Geopunt.

4.2. Historische situering

Het projectgebied ligt in het centrum van de Loonse stad Beringen⁴:

Over Beringen is weinig archeologische informatie voor handen. Verspreid over Groot-Beringen werden een beperkt aantal losse vondsten uit de steentijd gevonden: artefacten vervaardigd uit wommersomkwartsiet uit het mesolithicum en enkele neolithische bijlen uit silex. Bij de turfwinning 'De Slaag' aan de Zwarte Beek vond men een bronzen hulsbijltje uit de late bronstijd. Uit de vroege ijzertijd dateert het urnengravelveld op het toponiemen Kleine Geiteling, ten noordoosten van de stadskern (Bauwens-Lesenne 1968). Een muntschat uit de late ijzertijd werd ontdekt in Vigor, net ten noorden van de stadskern. Bijkomend onderzoek toonde aan dat de muntschat in een nederzettingcontext begraven werd (Van Impe e.a. 2002). Deze plaats bleef bewoond tot in de Romeinse periode. Uit die Romeinse periode zijn wat verspreide vondsten gekend o.a. scherven, glas en munten in de Kleine Geiteling.

In het historische centrum van Beringen werd er slechts op twee plaatsen archeologische relictten teruggevonden. Tijdens rioleringswerken op het marktplein kwam een oude waterput tevoorschijn (R.V. 1995). Archeologische opgravingen in de Sint-Pietersbandenkerk brachten aan het licht dat er in de 9de-10de eeuw al een kleine zaalkerk met aansluitend koor op die plaats stond (Vanderhoeven 2002). Archeologisch vooronderzoek op het terrein van de basisschool De Step (Paalsesteenweg en Salviastraat), een locatie net buiten de voormalige stadswal, leverde geen informatie op (Vandegehuchte e.a. 2008). De zone pal naast deze locatie ligt wel enkele meters hoger en heeft daardoor een groot archeologisch potentieel. Waarschijnlijk kunnen daar de restanten van de middeleeuwse stadswal verwacht worden, alsook oudere sporen die door de wal afgedekt werden. Op zulke plaatsen is de kans op een uitzonderlijke bewaring van archeologische relictten

⁴ Integrale overname van: Agentschap Onroerend Erfgoed 2019: Historische stadskern van Beringen [online] <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/140193> (Geraadpleegd op 03-07-2019)

bijzonder groot, daar waar ze elders door eeuwenlange bewoning al lang weggevaagd zijn. Een ander archeologisch vooronderzoek in de Rozenlaan, binnen de middeleeuwse stadsomwalling, leverde eveneens geen archeologische relevante informatie aan (van de Konijnenburg 2013).

Er bestaat over de geschiedenis van Beringen nog geen wetenschappelijk verantwoorde monografie (Gerits 1989). Er wordt aan Beringen (Beringe in 1120) een vroegmiddeleeuwse oorsprong toegekend. Deze naam met het Germaanse -hem of -ingahem-suffix betekent volgens de toponymie 'nederzetting van (de lieden van) Bero' en kent zijn oorsprong in de 6de tot 8ste eeuw (Gysseling 1960). Van deze vroegmiddeleeuwse fase zijn tot nu toe geen archeologische restanten teruggevonden.

Beringen was een allodiale heerlijkheid, die volgens de traditionele geschiedschrijving deel uitmaakte van het patrimonium Sancti Adelardi, het erfgoed van Sint-Adelardus, neef van Pepijn de Korte en abt van de Sint-Pietersabdij van Corbie in Picardië (780-821). Omstreeks het einde van de 8ste eeuw zou hij zijn Kempense landgoederen geschonken hebben aan de abdij van Corbie. De verdwenen kloosterhoeve 'Het Herenhof', tijdens de middeleeuwen in het centrum van Beringen (op de plaats van het huis nummer 7 op de Markt), zou hiernaar refereren. Later verwierf de graaf van Loon de voogdijrechten over Beringen (Gerits 1989).

In 1211 - meer dan vierhonderd jaar na de overdracht van het allodium aan de abdij van Corbie - verleende Lodewijk II, graaf van Loon, aan de inwoners van Beringen de Luikse vrijheid. Zeer waarschijnlijk gebeurde dit zonder overleg met de abt van Corbie. Later werd de scheve situatie rechtgezet en graaf Arnold IV van Loon bekrachtigde in 1239 de stadsrechten van Beringen, met de uitdrukkelijke toestemming van de abt van Corbie. Kort nadat Beringen van de graaf van Loon zijn vrijheidsbrief had verkregen, werd de stad omwald. De stadsversterking bestond uit aarden wallen en met water gevulde grachten. Drie poorten verleenden toegang tot het stadscentrum: de Hasseltse poort (Verloren toren), Koerselse poort (Kempische poort) en Onze-Lieve-Vrouwe poort (Diesterse poort). Bij de Diesterse poort, binnen de muren, lagen de poel en de bleekweide. De oppervlakte van de omwalde stadskern bedroeg ca. 17,8 ha. Beringen was een van de 'Goede Steden' van het graafschap Loon, dat in 1366 geannexeerd werd door het prinsbisdom Luik (Gerits 1989).

De zeer oude Sint-Pietersparochie, waarschijnlijk een stichting van de abdij van Corbie, behoorde tot het bisdom Luik, het aartsdiaconaat van de Kempen en het landdecaanaat Beringen. Het patrocinium Sint-Pieters wijst op een vroegmiddeleeuwse oorsprong. Het oorspronkelijke kerkgebouw werd in de 10de eeuw vervangen door een driebeukige romaanse kerk met toren, transepten en later een koor in gotische stijl. De troepen van Karel de Stoute verwoestten in 1467 de kerk. De heropgebouwde kerk werd tijdens de godsdiensttwisten in de 16de eeuw opnieuw verwoest, waarna ze afbrandde in 1654. In 1893 stortte de toren in, wat een deel van het schip vernielde (Vanderhoeven & Creemers 2002). Overledenen werden begraven in en rondom de kerk, op het ommuurd kerkhof.

Beringen was in de 13de-15de eeuw een bloeiend klein-regionaal handelscentrum met een vrij belangrijke lakennijverheid. De belangrijkste handelsassen waren: Brussel-Düsseldorf, Diest-Venlo en Antwerpen-Keulen. De laatste afstand werd in drie dagen overbrugd, waarbij Beringen een rustplaats was. Daarvan getuigen nog herbergen/afspanningen in het centrum van Beringen, waaronder het voormalige 17de-eeuwse Hotel 'de Kroon', in de Brugstraat en 'Sint-Antonius' in de Hoogstraat. Ambachten ontwikkelden zich rondom het driehoekig dorpsplein met jaarlijks drie openbare markten en een wekelijkse zaterdagmarkt, naast de permanente graanhandel. Al zeer vroeg had Beringen dan ook zijn laken- en vleeshalle en een paenhuis. In de 16de eeuw werd de Latijnse school opgericht. Deze instelling oefende een belangrijke aantrekkingskracht uit op de omliggende dorpen. Als versterkte stad beschikte Beringen over twee haakbus- of handbooggilden; de Sint-Annagilde en de Sint-Hubertusgilde (Gerits 1989).

Rond de stad bevonden zich acht geïdentificeerde motteheuvels: 't Casselet, Terbeck, Terhaegen, Terhulzen, Broeckhoven, de Mot, Graevendaal en Edelbamp in Commelo. Er is nog geen onderzoek gedaan naar de bijzondere configuratie, ouderdom en opbouw van deze motten. De betekenis van deze motten is dus onbekend (Schlusmans e.a. 1981; Berkers e.a. 2008). Het gebruik van motten als militaire versterking komt ten vroegste voor vanaf de 11de eeuw. Het bodemarchief van deze motten bevat vermoedelijk de enige nieuwe en substantiële informatiebron voor de reconstructie van de (vroeg)middeleeuwse geschiedenis, samen met de archeologische resten in de historische kern van Beringen.

Het oudste stadszicht is een schets van Robert Péril, gemaakt rond 1510. De schets is moeilijk interpreteerbaar, maar het is wel de enige die een beeld geeft van de stad vóór de grote verwoestingen van 1584 en later (van de Konijnenburg 2012; van de Konijnenburg 2013). Het lijkt een schets gemaakt vanuit het zuiden/zuidoosten als men de kerk als ankerpunt neemt. De toren van de kerk staat in het westen, het schip naar het oosten. Maar, dan zou er een noordelijke poort geweest zijn en geen zuidelijke - de Hasseltse Poort - zoals uit het historisch overzicht blijkt. Als de schets vanuit het noorden zou gemaakt zijn, dan is de richting van de kerk fout weergegeven. Men kan er ook van uit gaan dat de schets gemaakt is om zoveel mogelijk van de stad in beeld te brengen zonder echt rekening te houden met de exacte ligging van de gebouwen. Mogelijk is de poort rechts de Koerselse Poort, de poort links de Hasseltse poort en de poort centraal bovenaan de Diesterse Poort. De versterking van de stad bestaat uit een stadsmuur met kantelen en 2 ingebouwde torens op een aarden wal. Het centrale plein is de huidige Markt. Centraal op het plein staat een soort lakenhalle of stadhuis met bovenop het dak een lantaarn en een vlaggenmast. Daarachter staat een 'monument' in de vorm van een zuil op een cilindrische conisch omhooglopende sokkel bekroond met wat lijkt op een bol en een kruis. Misschien het 'perron' van Beringen? Perrons of stadspalen zijn te vinden in plaatsen die behoorden tot het vroegere Prinsbisdom Luik, namelijk in de zogenaamde Goede Steden (of Bonnes Villes). Het is een symbool van vrijheid en autonomie. Links van het 'perron' is er een straat met als tweede gebouw een zware, ronde toren met kantelen als bekroning. Links van het centrale gebouw met vlaggenmast ligt een waterpoel.

Door zijn gunstige ligging bij een knooppunt van verkeers- en handelswegen werd Beringen verschillende keren belegerd, ingenomen en vernield door militaire eenheden in de loop van de 15de, 16de en 17de eeuw. De grondige verwoesting van de stad in 1654 door de troepen van Karel van Lorreinen kwam Beringen nooit te boven. De stad verviel tot een eenvoudig landbouwdorp.

Opvallend is het hoge aantal schansen rond Beringen. In een straal van 5 km rond de Sint-Pieters-Bandenkerk werden minstens 14 schansen geïdentificeerd. Blijkbaar zijn ze allemaal opgericht rond 1600 wanneer de zuidelijke Nederlanden bijna continu gebukt gingen onder invallen van verschillende legers. De boerenbevolking moest zelf instaan voor bescherming en verdediging van have en goed.

Het is deze situatie die de Ferrariskaart (1771-1777) toont. Het stratenpatroon van het huidige Beringen is duidelijk afleesbaar. Het zicht op de stad is vanuit het zuiden genomen. Vooraan bevindt zich de Hasseltse Poort met in het verlengde daarvan de huidige Hasseltse Steenweg. Op de Markt zijn drie ronde blauwgroen ingekleurde cirkels getekend. Dit lijken open waterputten te zijn. Indien men de twee putten aan de Markt met elkaar verbindt, zou dit wel eens de waterpoel kunnen zijn zoals afgebeeld op de schets van Péril. Er is geen spoor van een stadsmuur, wel nog van de stadsgracht en -wal. Rondom de stadskern zijn de restanten van de schansen herkenbaar.

In 1826 begon men met het dempen van de middeleeuwse grachten en het slopen van de wallen. Tussen de Pieter Bruegelstraat en de Harmoniestraat bleef echter een deel van de omwalling bewaard. Twee van de drie stadspoorten, nl. de Diesterse en de Koerselse Poort, werden toen afgebroken. De Hasseltse Poort verdween op haar beurt in 1883. De vrijgekomen terreinen van de vroegere stadsversterkingen werden openbaar verkocht en grotendeels in tuinen herschapen.

Door het ontdekken van steenkoollagen in 1902 kende Beringen een aanzienlijke bevolkingstoename. De eerste mijnzetel lag op grondgebied Beringen, aan de Koerselsesteenweg, vandaar de benaming 'Beringen-Mijn', alhoewel de huidige mijninstallatie en tuinwijken zich in Koersel en Beverlo bevinden. De stad Beringen is onlosmakelijk verbonden met haar mijnverleden en het Kempens steenkoolbekken. De mijnsite van Beringen is de grootste site van heel Europa die nog in zulke goede staat is. Het geheel van mijngebouwen, de mijncité en de mijnterrils vormt vandaag de grootste industrieel-archeologische site in Vlaanderen.

Op de topografische kaarten en op recente satellietbeelden is de middeleeuwse stadsstructuur van Beringen niet of nauwelijks nog herkenbaar in tegenstelling tot andere Loonse steden in Limburg zoals Bree, Hamont, Herk-de-Stad, Peer en andere. Beringen heeft haar middeleeuwse structuur sterk vervaagd door een nieuw stratenpatroon aan te leggen in de 20ste eeuw. De markt is nu een driehoekig plein, waar de belangrijkste invalswegen in uitmonden. Pleinwanden worden gemarkeerd door burgerhuizen (19de-eeuws uitzicht, meestal oudere kern) en de parochiekerk van Sint-Pieters-Banden ten noorden. Het uitzicht van de Markt onderging een eerste grondige wijziging in 1938, door de aanleg van de Diestersesteenweg, waarbij het 'Drossaardhuis' werd gesloopt. Toen verdwenen ook het Drossaardstraatje en de Brouwstraat (waarin het Paenhuis lag), die

uitkwamen op de Doelstraat en op de hoek van de markt (richting Hasseltse poort) werd de afspanning 'De Gouden Sleutels' afgebroken (Gerits 1989).

Evaluatie van de bewaringstoestand en motivatie voor de afbakening

De stedelijke ruimte bewaart sporen van samenlevingen die daar achtereenvolgens aanwezig waren en deze ruimte aan hun noden hebben aangepast. Ze is met andere woorden het resultaat van een complex levenstraject waarbij de invulling veranderlijk was naargelang de sociaal-economische, maatschappelijke en institutionele context. Meer nog dan bij dorpen hebben stadsplattegronden een cumulatief karakter en verschillende fasen. De meeste steden zijn niet als geheel gepland, maar hebben vaak een oude nederzettingskern die teruggaat op een burcht of abdij, een economische infrastructuur of andere. Soms kunnen deze zelfs refereren naar een oudere, vroeg- of pre-middeleeuwse aanwezigheid.

Het gebruik van de 19de-eeuwse kadasterkaart (gereduceerd kadaster) als bron voor het onderzoek naar de historische gelaagdheid van een stad wordt gesuggereerd omdat deze een tijdsbeeld geeft van net voor de industrialisering en omdat dit de eerste nauwkeurige versie van het kadaster is met perceelsaanduiding. De oorspronkelijke perceelsindeling van een stad is een relatief stabiel element in de plattegrond, die vaak een prestedelijke oorsprong kent. Ondanks de processen van herverdeling blijven oude bezitsgrenzen en straatpatronen toch lang zichtbaar in het stedelijke landschap. De historische stedelijke kernen zijn immense archeologische sites en behoren tot de meest uitgebreide en complexe sites ter wereld, zowel in extensie als in stratigrafie. Tegelijkertijd zijn deze sites door permanente verstedelijking en stedelijke ontwikkeling ter plaatse zwaar bedreigd.

Wat betreft de afbakening wordt er traditioneel van uitgegaan dat de aanwezige versterkingen in de eerste plaats louter defensieve structuren waren en als zodanig infrastructuur met een zware belemmerende invloed op de stadsontwikkeling. Hieruit volgt de constructie om de stadswallen te beschouwen als grenzen aan de stadsgroei en dus als bepaling van stadsfasen. De stadswallen vormen een belangrijk onderdeel van de stedelijke identiteit en zijn als zodanig actieve componenten en bepalend voor de conceptuele stedelijke ruimte vóór de industriële periode en dus ook betekenisvol als afbakening van de complexe archeologische sites die steden zijn.

Omwille van al deze redenen wordt de grens van de archeologisch complexe en waardevolle ruimte vastgelegd op de buitenste afbakening van de stadsgracht rond de wallen en muren. De grachten bieden bovendien goede bewaringscondities voor organisch stedelijk afval. In een aantal gevallen werden de laatmiddeleeuwse muren tussen de 16de en de 18de eeuw vervangen door bastions en Vaubanversterkingen. De vergelijking met oudere stadsplannen laat echter steeds zien dat deze latere omwallingen ook de volledige laatmiddeleeuwse ruimte omvatten.

Het intekenen van de kernen gebeurde vanuit de ruimste perceelsafbakening en rekening houdend met belangrijke fysieke grenzen. Deze afbakening concentreert zich in de eerste plaats op de begrenzingen die zichtbaar zijn op de kaart, zoals stadsmuren, omwalling, stadsgrachten. Ook de open ruimten tussen de bebouwde kern en strategische elementen, zoals de rivieroever, worden opgenomen. Op deze manier zijn we honderd procent zeker dat de afbakening van de historische stedelijke kernen in Vlaanderen dekkend is voor de volledige zone met complex stadsarcheologisch erfgoed (Tys e.a. 2010).

Historische cartografie:

Historische en cartografische situering van het projectgebied binnen de Beringer stadskern:

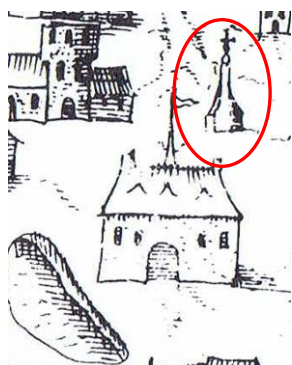

Fig. 24: schets van Robert Péril, gemaakt rond 1510, en verschenen in H. van den Berck, *L'estat de la noble cite, paijs, evesche et diocese de Liège*, bewaard in de Stedelijke Bibliotheek Les Chiroux te Luik, hs 924.

De schets die Péril van Beringen maakte is moeilijk interpreteerbaar, maar, het is wel de enige schets die een beeld geeft van de stad vóór de grote verwoestingen van 1584 en later. Het lijkt een schets gemaakt vanuit het zuiden / zuidoosten als men de kerk als ankerpunt neemt. De toren van de kerk staat in het westen, het schip naar het oosten. Maar, dan zou er

een noordelijke poort geweest zijn en geen zuidelijke - de Hasseltse Poort - zoals uit het historisch overzicht moge blijken. Als de schets vanuit het noorden zou gemaakt zijn, dan is de richting van de kerk fout weergegeven.

We zouden er ook van uit kunnen gaan dat de schets gemaakt is om zoveel mogelijk van de stad in beeld te brengen zonder echt rekening te houden met de exacte ligging van de gebouwen ten opzichte van elkaar. Mogelijk is de poort rechts de Koerselse of Kempense Poort, de poort links de Hasseltse poort en de poort centraal bovenaan de Diestse Poort. Daar vanuit gaande is het centrale plein de huidige Markt en moeten we ons op deze schets, wat betreft de te onderzoeken percelen aan de Rozenlaan, concentreren op de linker bovenhoek binnen de stadsmuren van de tekening.

Centraal staat een soort lakenhalle of stadhuis met bovenop het dak een lantaarn en een vlaggenmast. Daarachter staat een "monument" in de vorm van een zuil op een cilindrische konisch omhooglopende sokkel bekroond met wat lijkt op een bol en een kruis. Misschien het Perroen van Beringen: Perroens zijn te vinden in plaatsen die behoorden tot het vroegere Prinsbisdom Luik, met name in de zogenaamde Goede Steden (of *Bonnes Villes*). Het is een symbool van vrijheid en autonomie.

Links van het perroen is er een straat met als tweede gebouw een zware, ronde toren met kantelen als bekroning. Links van het centrale gebouw met vlaggenmast ligt een waterpoel.

Fig. 25: schets van Robert Péril, detail met aanduiding van het Perroen

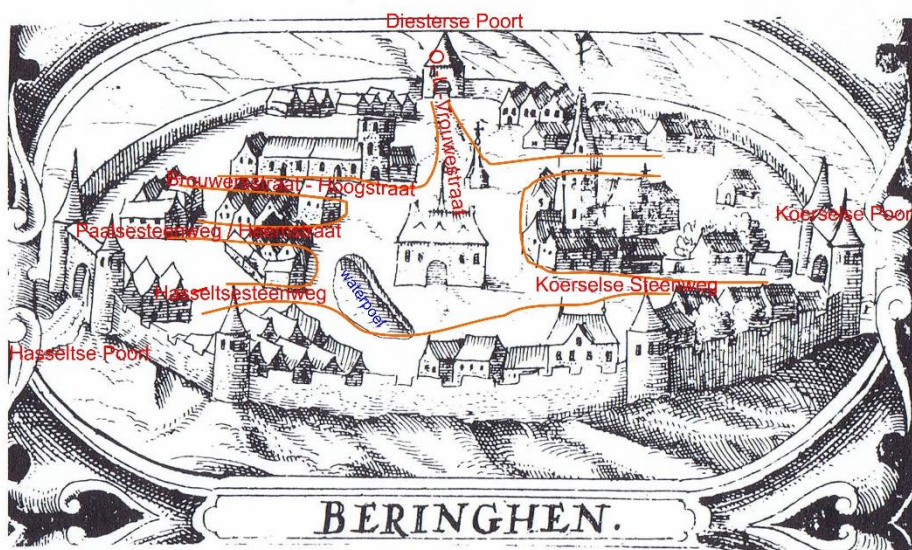

Fig. 26: schets van Robert Péril met aanduiding van de huidige straatnamen

Bij het bekijken van het linker gedeelte van de schets is de eerste grote vraag: welke straat leidt naar de Hasseltse Poort en zou enigszins kunnen overeenkomen met de huidige Hasseltsesteenweg. Dit is belangrijk omdat het onderzoeksgebied vlak achter, ten westen, van deze straat gelegen is binnen de stadsmuren.

Een exacte plaatsbepaling lijkt ons onmogelijk. In tegenstelling tot de schets die Péril van de stad Bree maakte, is hier het huidige stratenpatroon maar fragmentair herkenbaar en zou men de huidige Markt, de Koerselse Steenweg – naar de Koerselse / Kempense Poort – en in de andere richting, achter het perroen, de Onze-Lieve-Vrouwstraat naar de Diestse Poort als referentie kunnen nemen.

Vanuit die referenties vertrekkende kan gesteld worden dat de Markt rond 1510 veel groter moet geweest zijn dan de huidige. Het gebouw met de toren zou dan aan de huidige Hoogstraat kunnen gelegen hebben. Een tweede huizenblok, links daarvan, is het gedeelte tussen de Brouwersstraat en de Heemstraat (Paalsesteenweg), huizenblok 3 zou dan tussen de huidige Paalsesteenweg en de Hasseltsesteenweg gelegen hebben. Het projectgebied zou dan deel uitmaken van het huizenblok tussen de Hasseltsesteenweg en de Paalsesteenweg zoals aangeduid op fig. 26.

De Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden – De ferrariskaart (1771 – 1776)

Het stratenpatroon van het huidige Beringen is op deze kaart wel duidelijk afleesbaar. Vooraan bevindt zich de Hasseltsepoort met in het verlengde daarvan de huidige Hasseltse Steenweg. Het onderzoeksgebied ligt links daarvan, blauw omkaderd.

Op het detail van dit gebied met daarop een projectie van het onderzoeksgebied blijkt dat de stalling, die momenteel deel uitmaakt van het pand gelegen aan de Markt, huisnummer 17 misschien ook al op de Ferrariskaart staat aangeduid. Andere mogelijkheid is dat het de stalling, deels in vakwerkbouw, betreft horende bij het pand gelegen aan de Markt huisnummer 20.

Wat betreft het onderzoeksgebied: dat maakt deel uit van een aaneengesloten huizenblok.

Nog een opvallend gegeven: op het stadsplan op de ferrariskaart zijn drie ronde blauwgroen ingekleurde cirkels getekend. Dit lijken open waterputten te zijn. Indien we de twee putten aan de Markt met elkaar verbinden zou dit wel eens de waterpoel kunnen zijn zoals afgebeeld op de schets van Péril.

Fig. 27: Situering van het projectgebied op de Ferrariskaart (1771-1776) ©geopunt.be

Het Primitief Kadaster (1827 – 1844) en de Atlas der Buurtwegen (1845)

Fig. 28: Het Primitief Kadaster (1827 – 1844) links en de Atlas der Buurtwegen (1845), links @ cartesius.be en geopunt.be

De panden binnen het projectgebied bomvatten in de eerste helft van de 19de eeuw een gebouw aan de straatzijde, *Groote Markt – Chemin n° 3*, met achter dat gebouw een vrijstaand, langgerekt gebouw noord – zuid georiënteerd. Op de zuidelijke perceelgrens staat nog een heel klein vierkant gebouwtje ingetekend.

1935: Kadasterplan Secties B en C, Sectie C Beeringen het dorp

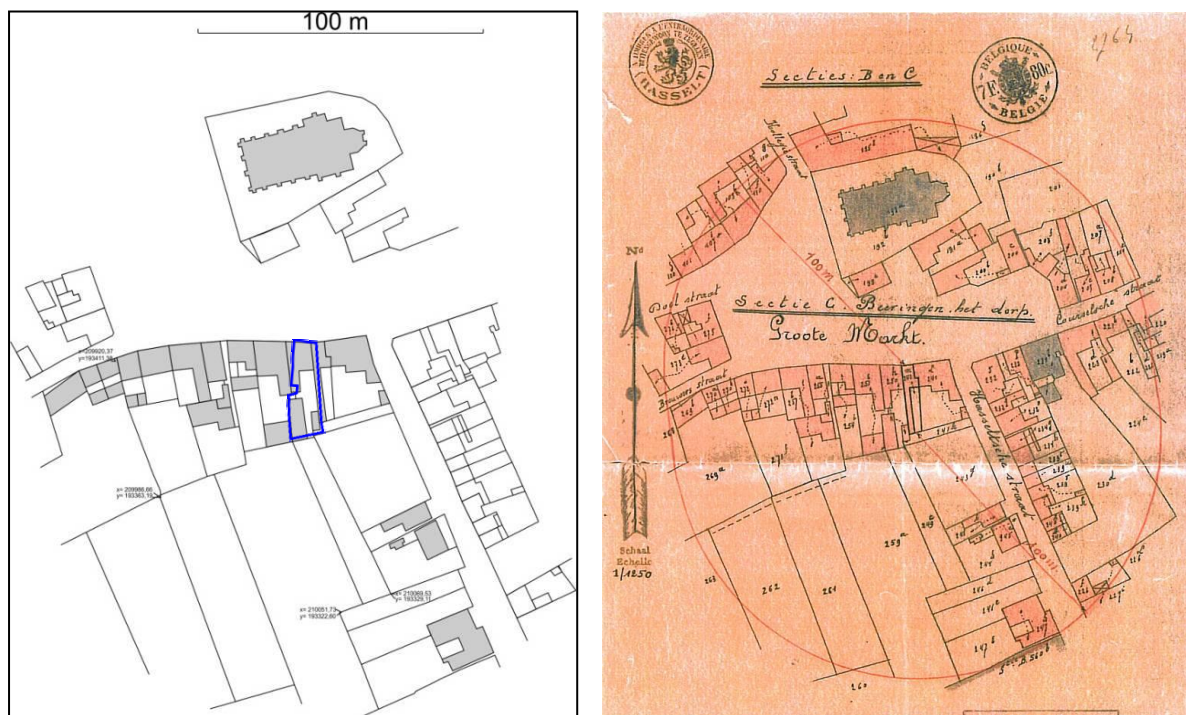

Fig. 29: kadasterplan 1935 en overtrek ervan met aanduiding van het projectgebied, blauw omkaderd

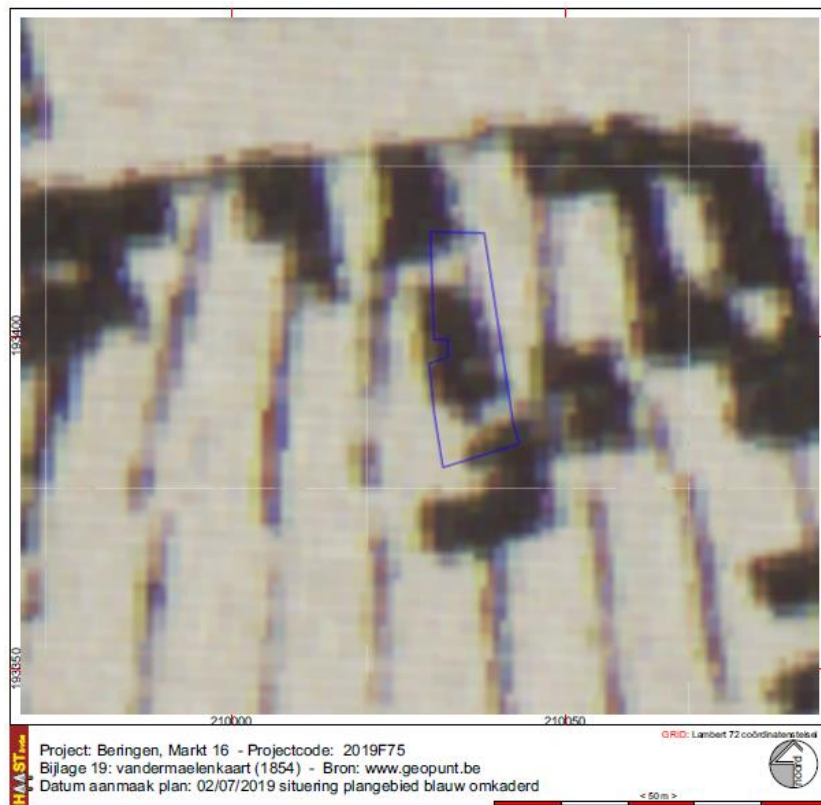

Fig. 30: Situering van het projectgebied op de Vandermaelenkaart (1854)

Fig. 31: Luchtfoto's uit 2003-2005 en 2017 © geopunt.be

Uit analyse van de historische kaarten lijkt het projectgebied al in de 16de eeuw deel uit te maken van een huizenblok aan de Markt in Beringen. De Ferrariskaart geeft een eerste indicatie van de vorm van bebouwing die exact ingetekend wordt op het primitief Kadaster en overgenomen op de Atlas der Buurtwegen, beide uit de eerste helft van de 19de eeuw. Het kadasterplan uit 1935 toont nauwelijks verschil met de intekening van de gebouwen op het Primitief kadaster; enkel het vierkant gebouwtje op de zuijelijke perceelgrans is nu rechthoekig geworden. De intekening van de gebouwen op de Vandermaelenkaart uit 1854 geeft, zoals de ferrariskaart, slechts een indicatie van bebouwing. Opvallend in het geheel is dat het koertje zoals het nu nog bestaat, met de boom, deels overeenkomt met de onbebouwde zone doorheen de tijd.

De Luchtfoto's geven enkel een beeld van een volgebouwd terrein.

Verstoorde zones:

Het is in een stedelijke context moeilijk te bepalen wat als verstoorte zone kan aangeduid worden. Afgaande op de vorm van de kelder, met tongewelf, kan deze moeilijk beschouwd worden als verstoring maar moet eerder gezien worden als een relict van het 19de-eeuwse – of oudere – gebouw dat in het projectgebied stond. Wat wel als een verstoring kan beschouwd worden zijn de rioleringen binnen het projectgebied, maar de impact op de onderliggende bodemopbouw of stratigrafie van het terrein kon niet nagegaan worden. Geldt op de verschillende bouwfazen, cfrt ook fig. 7. Het pand heeft ooit dienst gedaan als wasserij – ververij – droogkuis, en, volgens mededeling van de huidige eigenaar, was het daar voor een looierij.

Op basis van die gegevens kan het projectgebied beschouwd worden als mogelijk matig, mogelijk ernstig verstoord.

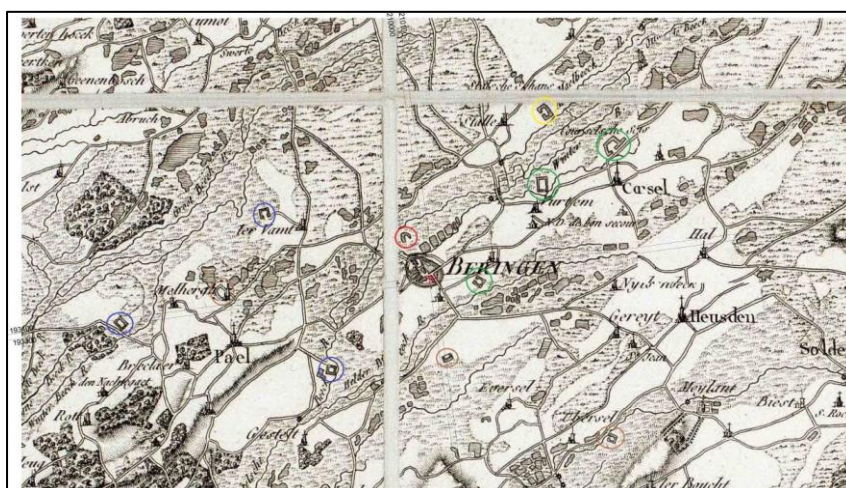
Fig. 32: verstoorte zones

4.3. Archeologische situering

De historische / archeologische beschrijving wordt bepaald door de specifieke stad-situatie. Nagaan welke archeologische indicatoren in de directe omgeving aanwezig zijn kan in een stadscontext misleidend zijn omdat elk huis, elk gebouw, elke plek bij wijze van spreken haar eigen geschiedenis en ontwikkeling kan hebben ten gevolge van allerlei factoren; eigenaars, ambachten, branden, watersnood, functie, etc.

In een straal van 5 km vanuit de kerk van Beringen gemeten zijn er in de Centrale Archeologische Inventaris 22 vindplaatsen geregistreerd:

Cai-locatie	aard	datering
3169	site	meso- en neolithicum
51963	Sint-Pietersbandenkerk	17de eeuw
55192	waterput - stadspomp	18de - 19de eeuw ?
55263	everselse schans	17de eeuw (?)
150457	Korspelse schans	1607
151177	motte van Broekhoven	?
151182	motte Terbeck	?
151183	motte Kommeloo	?
160895	Beringen "de Mot"	1581
161022	Meelbergse schans	1636
161023	Paelderschans	1614
161024	Oude tervanerschans	18de eeuw ?
161025	Vurtense schans	1632
161026	Koerselse schans	1603
161027	Stalse schans	1603
161029	Schans van Eindert (Beverlo)	1580
161074	Schans van Geenrijt (Heusden-Zolder)	?
161077	Ubberselschans (Heusden-Zolder)	18de eeuw (?)
161080	Schans van Schoot	18de eeuw(?)
161082	Halschans (Exelschans)	17de eeuw
161202	Dorpsschans Paal	?
700138	Kasteel van Meylandt	1383
700746	muntschat, aardewerk, dakpannen	(midden)Romeins
700753	muntschat bewoningssporen	late ijzertijd / vroeg romeins
700755	motte terbeck	late middeleeuwen (?)
700756	motte "de motbenden"	?
700845	muntschat	18de eeuw

Opvallend is het hoge aantal schansen rond Beringen. Blijkbaar zijn ze ook allemaal opgericht rond 1600 met twee oudere, de Mot (1581) en de Schans van Eindert (1580). De opgegeven dateringen zijn, zoals aangeduid in de CAI-catalogus, "oudste vermeldingen" of dateringen op basis van het al dan niet voorkomen op de ferrariskaart die een datum antequem oplevert; ouder dan 1770.

Fig. 33: Uittreksel uit de militaire kaart van Chanlaire-Capitaine uit 1792-1796 met daarop aangeduid de verschillende schansen die de stad Beringen omringen. Bron:

<https://sites.google.com/site/glschansen/home/beringen/de-mot> Chanlaire-Capitaine (1792-1796): met de 4 Paalse schansen, de drie Koerselse, De Mot in Beringen (onder de 'R' van Beringen).

In het centrum van Beringen zijn er slechts twee CAI-vindplaatsen. De eerste, CAI-55192 betreft een oude waterput die bij rioleringswerken gevonden werd op het marktplein. De referentie voor deze vondst is een krantenartikel uit Het Nieuwsblad van 15 september 1995. in het digitaal online archief van Het Belang van Limburg staat op pagina 18 van de krant van 13 september 1995 volgend artikel:

Oude waterput blootgelegd op de markt van Beringen

BERINGEN.– Neen, de onderaardse gangen heeft de markt van Beringen nog niet prijsgegeven. Wel zijn dinsdag tijdens graafwerken de fundamente van het gemeentehuis uit de vorige eeuw blootgelegd en stootte de aannemer op een oude waterput, een 10-tal meter van Het Hert af. Daarop stond vroeger een pomp waar de marktbewoners water kwamen halen. Volgens mevrouw Vandeweyer werd de pomp vlak na de oorlog afgebroken en was men de put ondertussen helemaal vergeten.

De heemkundige kring van Beringen was er praktisch zeker van dat tijdens de graafwerken op de markt de fundamente van het gemeentehuis dat eind vorige eeuw afgebroken werd, zouden blootgelegd worden. Dat gebeurde dinsdag. De dienst Monumenten en Landschappen kwam terplaatse maar oordeelde de restanten niet belangrijk genoeg om ze te behouden. In de late namiddag stootte een bulldozer tijdens graafwerken voor de riolering op een waterput. Deze is gemetst in een dikke bakstenen muur. Omdat omstaanders beweerden dat de put zeker een 30-tal meter diep moest zijn, liet Piet Kasprzak, voorzitter van de plaatselijke middenstand, een steen aan een touw zakken. Uit die meting bleek dat de put 8 tot 9 meter diep is en geen water meer bevat. Opnieuw werd de dienst Monumenten en Landschappen opgetrommeld. Deze adviseerde om de put te behouden en de riolering er omheen te leggen. Om de plaats te markeren zouden op de put klinkers in een andere kleur gelegd worden. Ook schepen Marcel Theunis kwam terplaatse. De middenstand adviseerde hem een glazen deksel op de put te leggen zodat de markt dan toch een toeristische attractie zou krijgen.

R.V.

Tijdens graafwerken op de markt van Beringen werd een vergeten waterput blootgelegd. Op oude prentkaarten is nog te zien dat daar een pomp stond. (Foto: R.V.)

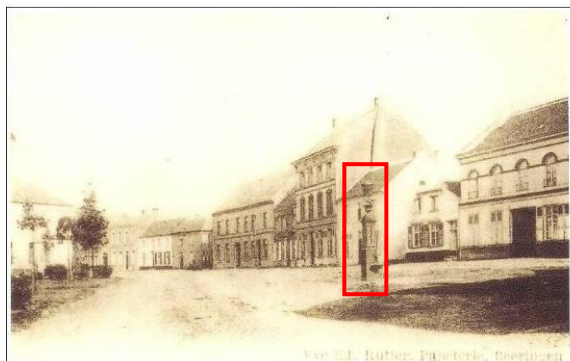

Fig. 34: waterpomp: op bovenstaande postkaart uit ca 1910, binnen de rode rechthoek, staat de waterpomp – stadspomp – waarvan de waterput werd teruggevonden.

Uit de gegevens betreffende CAI-51963, de Sint-Pietersbandenkerk, blijkt dat achter de kerk – ten oosten ervan (?) – kelders werden aangetroffen die mogelijk in verband staan met een gangenlegende. Hierin zit een tegenspraak aangezien de “legende” spreekt van gangen vanuit de kerk onder de Markt die ten westen van het kerkgebouw ligt, terwijl de vondstmelding betrekking heeft op kelders achter de kerk. Vermeldingen in het repertorium van Bauwens - Lesenne⁵:

In het repertorium van Bauwens-Lesenne zijn 21 bibliografische verwijzingen opgenomen voor Beringen zelf en 21 met betrekking tot het gehucht Geiteling - heidegebied - dat ten noordoosten van Beringen-centrum ligt, buiten de stad. De verwijzingen hebben betrekking op:

⁵ BAUWENS-LESENNE, M. 1968: *Bibliografisch repertorium der oudheidkundige vondsten in Limburg (vanaf de vroegste tijden tot aan de Noormannen)*, Oudheidkundige repertoria. Reeks A. Bibliografische repertoria VIII, Brussel-Bruxelles.

1. « Tardenoisien »-vindplaats met talrijke bewerkte voorwerpen uit vuursteen en kwartsiet van Wommersom, o.m. lemmers, krabbers, afslagen enz., verzameld door L. Lequeux: 9, 13, 15.
2. bronzen hulsbijl, gevonden omstreeks 1904: 1,2,3,4,5,6,7,8, 10, 11, 12, 18, 21.
3. bronzen bijl met ringetje, gevonden omstreeks 1904: 10.
4. een niet-geïdentificeerde Romeinse munt, gevonden in 1880; 16, 19.
5. een negental Romeinse munten, gevonden in 1907 : 16, 19, 20.
6. antieke weg Venlo-Beringen-Brussel-Doornik: 14.

Opmerking: L. Stroobant (*La Taxandriepréhistorique, Taxandria*, 2 ejaer, 1904-05, p. 171 ; *Le Brabant protohistorique et légendaire*. II, A.A.A.B., LXXII, 7e reeks, II, 1924, p. 145) vermeldt een « Belgo-Romeinse » tumulus. Hij verwijst naas A. G. B. Sehayes-Piot-Van Dessel, 1877. Bij nader toezicht blijkt evenwel dat er in het werk van Sehayes nergens sprake is van een tumulus, gelegen op het grondgebied van Beringen, alleen maar van Romeinse oudheden (zie hiervoor onder Geiteling). A. Van Doorselaer (*Repertorium van de begraafplaatsen uit de Romeinse tijd in Noord-Gallië*, Brussel, 1964, T, p. 127) en E. De Seyn (2e uitgave, 1, p. 115) nemen de foutieve melding van Stroobant over.

Specifiek naar het onderzoeksgebied zijn er in de directe omgeving, behoudens de kerk en de waterput op de Markt, of op het terrein zelf geen vondstmeldingen geregistreerd.

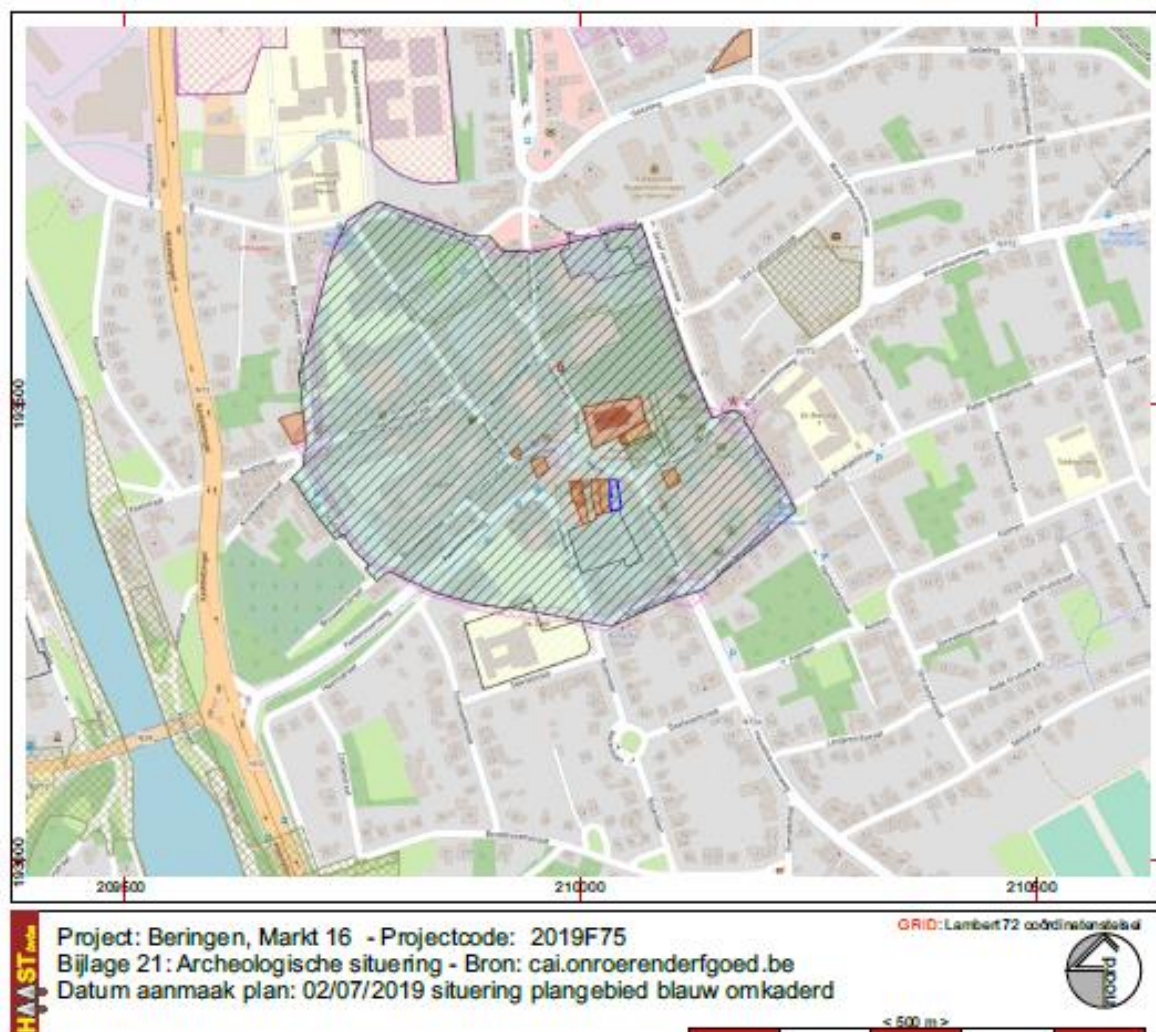

Fig. 35: Uittreksel uit de Centraal archeologische Inventaris kaart ©cai.onroerendergoed.be

Fig. 36: het pand zoals gefotografeerd in 1948 (©delcampe.net) versus de actuele staat (opname 2019)

5. Besluit

5.1. Beantwoording van de gestelde onderzoeksvragen:

- welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologisch potentieel van het projectgebied?

De archeologische waarde van het projectgebied wordt bepaald door haar ligging binnen de historische stadskern van Beringen, in het centrum van de stad aan de Markt. Uit de historische kaarten en bronnen is af te leiden dat het terrein vermoedelijk al in het begin van de 16de eeuw bebouwd was. Dit houdt in dat de stratigrafische opbouw van de stad deels of geheel zou kunnen aangetroffen worden binnen het projectgebied. De eerste bebouwing groeide in een kern, waarna meestal centraal een gebedshuis/kerk gebouwd werd, waarna de stad zich verder ontwikkelde met onder meer binnen de stadswallen een scala aan beroepen en neringdoeners. De kelder kan een relict zijn van de 18de/19de eeuwse gebouwen en kan horen bij het pand zoals nog te zien op de postkaart uit 1948 (fig. 37). Na 1950 wordt het pand – tenminste de gevel – grondig verbouwd en “gemoderniseerd”. In hoeverre daarbij ook het interieur verbouwd werd kon niet nagegaan worden. Wel blijkt uit de plannen uit 1994 (fig. 7) dat er op het einde van de 20ste eeuw nog relatief grondige aanpassingen werden gedaan al lijkt de achtergevel van het pand, fig. 13 een amalgaam van buwingrepen uit verschillende perioden. Mogelijk is de muur ook een restant van de achterbouw zoals weergegeven op het

primitief kadaster. Althans, de gebruikte bakstenen lijken daarop te wijzen. In hoeverre de inrichting voor looierij, droogkuis, wasserij en ververij gezorgd heeft voor versterking van de middeleeuwse bebouwing en contexten dient het voorwerp te zijn van verder archeologisch onderzoek met ingreep in de bodem.

- welke evolutie kende het landschap van het projectgebied?

Binnen een stadscontext is het moeilijk spreken van een landschapsevolutie. Het projectgebied maakte oorspronkelijk deel uit van een oost-west georiënteerd heuvellandschap waarop de stad Beringen zich ontwikkelde vanaf de volle middeleeuwen. Er wordt aan Beringen (Beringe in 1120) een vroegmiddeleeuwse oorsprong toegekend. Het projectgebied is gelegen binnen de stadswallen. Die stadswallen dateren vermoedelijk al uit het midden van de 13de eeuw, kort na 1211. Vanaf dan hoort het projectgebied tot de historische stadskern.

- welke evolutie kende het gebruik van het terrein?

Voor zover kon afgeleid worden uit de historische en iconografische bronnen is het terrein al in het begin van de 16de eeuw bebouwd, mogelijk al eerder. De stijl van het gebouw op de foto uit 1948 doet echter allerm minst 16de-eeuws aan, eerder 19de-eeuws en vermoedelijk was het oudste gebouw ook een vakwerkbouw en geen bakstenen gebouw. Er zijn dus zeker verschillende bouwfazen geweest binnen het projectgebied waarbij vermoedelijk de bebouwde oppervlakte steeds groter werd. De laatste bouwfase, (her)inrichting als wasserij en droogkuis vond plaats in de jaren 1994/1995.

- wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De geplande werken zijn voor heel het projectgebied volledig vernietigend aangezien heel het projectgebied, 332,30 m² groot, zal geïmpacteerd worden door de afbraak van de bestaande bebouwing, de nieuwbouw en heraanleg van de tuin met bergingen en verhardingen.

5.2. Advies en afweging van de onderzoeksmethoden

Ondanks het feit dat het terrein kan beschouwd worden als een matig tot ernstig verstoorde zone, wordt via het programma van maatregelen geadviseerd het terrein verder archeologisch te evalueren en waarderen via een vervolgetraject. De historische / archeologische beschrijving wordt immers mede bepaald door de specifieke stad-situatie. Nagaan welke archeologische indicatoren in de directe omgeving en binnen een projectgebied aanwezig zijn kan in een stadscontext misleidend zijn omdat elk huis, elk gebouw, elke plek bij wijze van spreken haar eigen geschiedenis en ontwikkeling kan hebben ten gevolge van allerlei factoren; eigenaars, ambachten, branden, watersnood, functie, etc. Bovendien reiken waterputten en beerputten dieper dan de soms door recente werken verstoorde bodemlagen. Het zijn juist die (afval)putten die dikwijls boeiende informatie kunnen opleveren in verband met de socio-economische ontwikkeling van een stad en haar bewoners.

Onderzoeksmethode:

Derhalve zal via het programma van maatregelen een vervolgetraject worden voorgesteld – uit te voeren in nauw overleg met de bouwheer/aannemer der werken - omvattende het aanleggen van proefputten binnen het projectgebied teneinde de mate van verstoringen en kans op het aantreffen van archeologische erfgoedwaarden vast te kunnen stellen, samen met een begeleiding van de sloopwerken, het aanleggen van proefputten en proefsleuven en, indien blijkt dat er voldoende aanwijzingen voor kennisvermeerderende archeologische erfgoedwaarden, een archeologische opgraving.

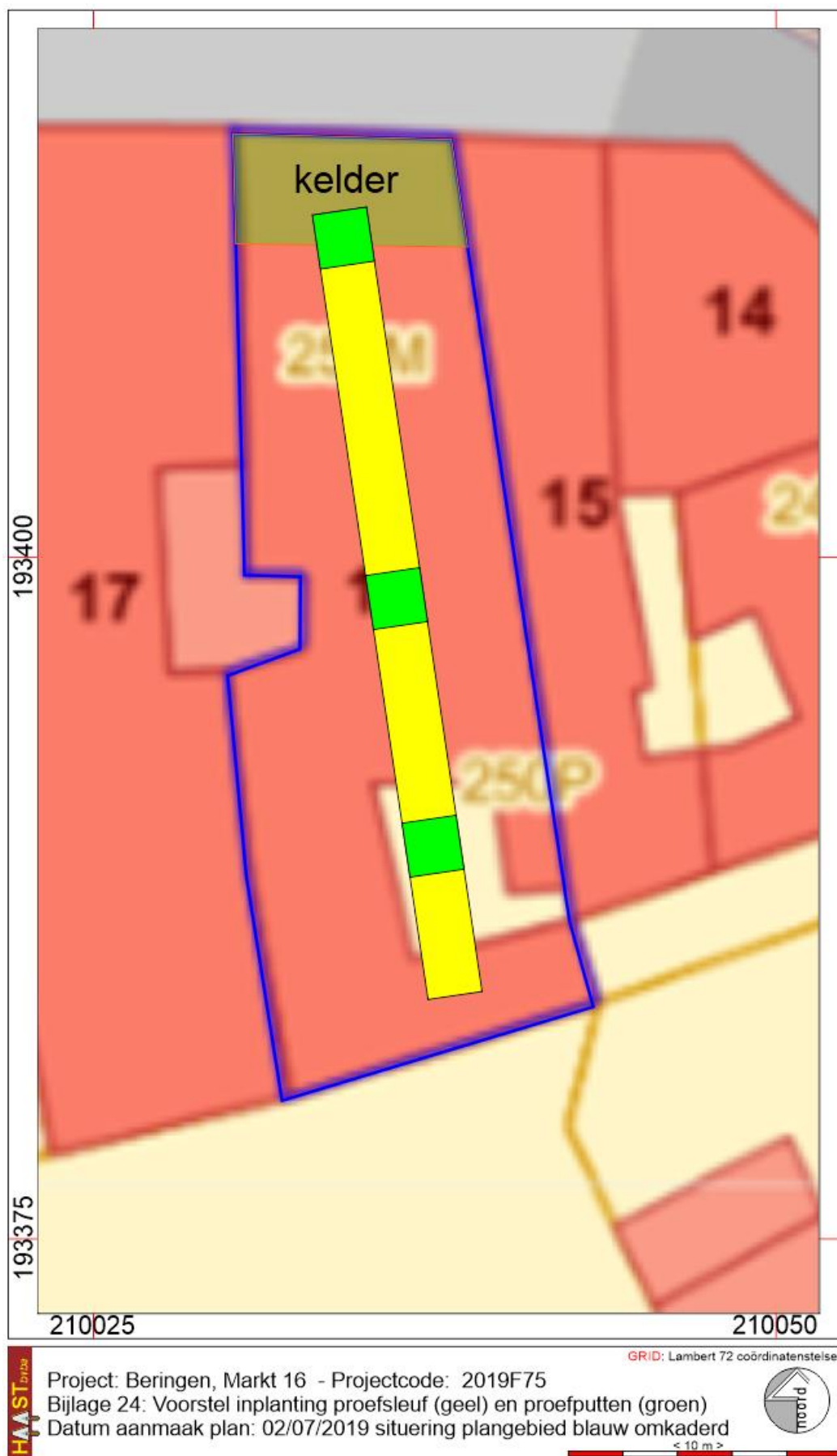

Fig. 37: voorstel van inplanting van de proefputten (groen) en proefsleuf (geel)

6. Synthese

6.1. Samenvatting gespecialiseerd publiek

Cfrt. 5.1 – 5.2

6.2. Samenvatting niet-gespecialiseerd publiek

Aan de Markt 16 in Beringen zullen de bestaande gebouwen en annexen gesloopt worden en vervangen worden door nieuwbouw. Het projectgebied ligt binnen de oude stadswallen en grachten van de stad Beringen en binnen het als historische kern afgebakende gebied. Het bureauonderzoek kon **niet** eenduidig aantonen dat binnen het projectgebied geen archeologische waarden aanwezig zijn of dat het een dermate verstoord gebied zou zijn waardoor de kans op aantreffen van archeologisch erfgoed onbestaande geworden is. Het projectgebied ligt in het centrum van de stad en kende verschillende bouwfases. Toch kan, omwille van de specifieke stadscontext, niet volledig uitgesloten worden dat er op het terrein geen archeologisch erfgoed meer aanwezig is, hetzij in de vorm van bodemsporen, hetzij in de vorm van “constructies” zoals bijvoorbeeld beerputten of afvalkuilen. Derhalve wordt via het programma van maatregelen een vervolgtraject aanbevolen waarbij in eerste instantie nagegaan wordt in hoeverre er nog een kans is op het aantreffen van kennisvermeerderende archeologische waarden.

7. Bibliografie

Uitgegeven Bronnen

Dondeyne, S., L. Vanierschot, R. Langohr, E. Van Ranst en J. Deckers, 2015: *De grote bodemgroepen van Vlaanderen. Kenmerken van de “Reference Soil Groups” volgens World Reference Base*. Departement Leefmilieu, Natuur & Energie.

Databank Ondergrond Vlaanderen: <https://dov.vlaanderen.be>

BAUWENS-LESENNE, M. (1968) Oudheidkundige repertoria VIII, Bibliografisch repertorium van de oudheidkundige vondsten in Limburg, behoudens Tongeren-Koninksem (vanaf de vroegste tijden tot de Noormannen), Brussel

GERITS, J., 1989, Historische steden in Limburg, Gemeentekrediet – Gent

VAN DE KONIJNENBURG, R. (2012) Beringen Rozenlaan, Archeologische en historische voorstudie van het onderzoeksterrein en haar directe omgeving, HAAST-rapport 2012-10, Bree, D/2012/12654/10

VAN DE KONIJNENBURG, R. (2013), Archeologische prospectie Beringen, Rozenlaan, HAAST rapport 2013-02, D/2013/12654/02

Digitale Bronnen

www.ngi.be
[cadgis viewer](#)
<https://dov.vlaanderen.be/dovweb/html/index.html>
<https://geo.onroenderfgoed.be>
<http://www.geopunt.be/kaart>

<https://loket.onroerendergoed.be/archeologie>
www.cartesius.be
www.delcampe.net
www.onroerendergoed.be

8. Figurenlijst

COVERFOTO: Voorgevel van het pand gefotografeerd op 08/06/2019

Fig. 1: Bounding Box

Fig. 2: Kadastraal uittreksel dd. 23/06/2018 © cadgis viewer

Fig. 3: Situering van het onderzoeksgebied op de topografische kaart 1/10.000. © NGI & cartoweb

Fig. 4: Situering van het onderzoeksgebied op de luchtfoto 2018. © Geopunt.be

Fig. 5: Situering van het projectgebied ten opzichte van het in 2013 onderzochte terrein (Beringen, Rozenlaan OE vergunning 2012-466)

Fig. 6: georeferentie inplantingsplan van de nieuwbouw

Fig. 7: opmeting bestaande toestand (bouwplan d.d. 1994) en projectie bestaande bebouwde oppervlakte op het nieuwbouwplan © SH-architectenbureau

Fig. 8: kelderplan van de nieuwbouw © SH-architectenbureau

Fig. 9: doorsnede B – B' van de te bouwen kelder © SH-architectenbureau

Fig. 10: detail uit doorsnede B – B' van de te bouwen kelder © SH-architectenbureau

Fig. 11: Voorgevel van het af te breken pand Markt 16

Fig. 12: de kelder onder Markt 16

Fig. 13: de achtergevel van het gebouw

Fig. 14: De binnenruimten met in de “achterbouw” verschillende putdeksels

Fig. 15: doorgang vanuit de servitude naar de “bedrijfsruimten” met putdeksel

Fig. 16: Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M op projectgebiedschaal © Geopunt

Fig. 17: Situering van het onderzoeksgebied op het DHM LIDAR_DHMV_II_DTM_RAS_1M op macroschaal © Geopunt

Fig. 18: Hydrografische situering van het projectgebied. © Geopunt

Fig. 19: Het onderzoeksgebied op de tertiairgeologische kaart, gesitueerd in de Formatie van Diest © geopunt.be.

Fig. 20: Het onderzoeksgebied op de quartairgeologische kaart en de profieltypefiche 35 a © geopunt.be

Fig. 21: Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens de Belgische Classificatie © Databank Ondergrond Vlaanderen.

Fig. 22: Het onderzoeksgebied op de bodemkaart volgens de WRB © Databank Ondergrond Vlaanderen.

Fig. 23: Het onderzoeksgebied op de bodembedekkingskaart opname 2012. © Geopunt.

Fig. 24: schets van Robert Péril, gemaakt rond 1510, en verschenen in H. van den Berck, L'estat de la noble cite, paijs, evesche et diocese de Liège, bewaard in de Stedelijke Bibliotheek Les Chiroux te Luik, hs 924

Fig. 25: schets van Robert Péril, detail met aanduiding van het Perroen

Fig. 26: schets van Robert Péril met aanduiding van de huidige straatnamen

Fig. 27: Situering van het projectgebied op de Ferrariskaart (1771-1776) ©geopunt.be

Fig. 28: Het Primitief Kadaster (1827 – 1844) links en de Atlas der Buurtwegen (1845), links @ cartesius.be en geopunt.be

Fig. 29: kadasterplan 1935 en overtrek ervan met aanduiding van het projectgebied, blauw omkaderd

Fig. 30: Situering van het projectgebied op de Vandermaelenkaart (1854)

Fig. 31: Luchtfoto's uit 2003-2005 en 2017 © geopunt.be

Fig. 32: verstoorde zones

Fig. 33: Uittreksel uit de militaire kaart van Chanlaire-Capitaine uit 1792-1796 met daarop aangeduid de verschillende schansen die de stad Beringen omringen.

Fig. 34: *waterpomp: op bovenstaande postkaart uit ca 1910, binnen de rode rechthoek, staat de waterpomp – stadspomp – waarvan de waterput werd teruggevonden.*

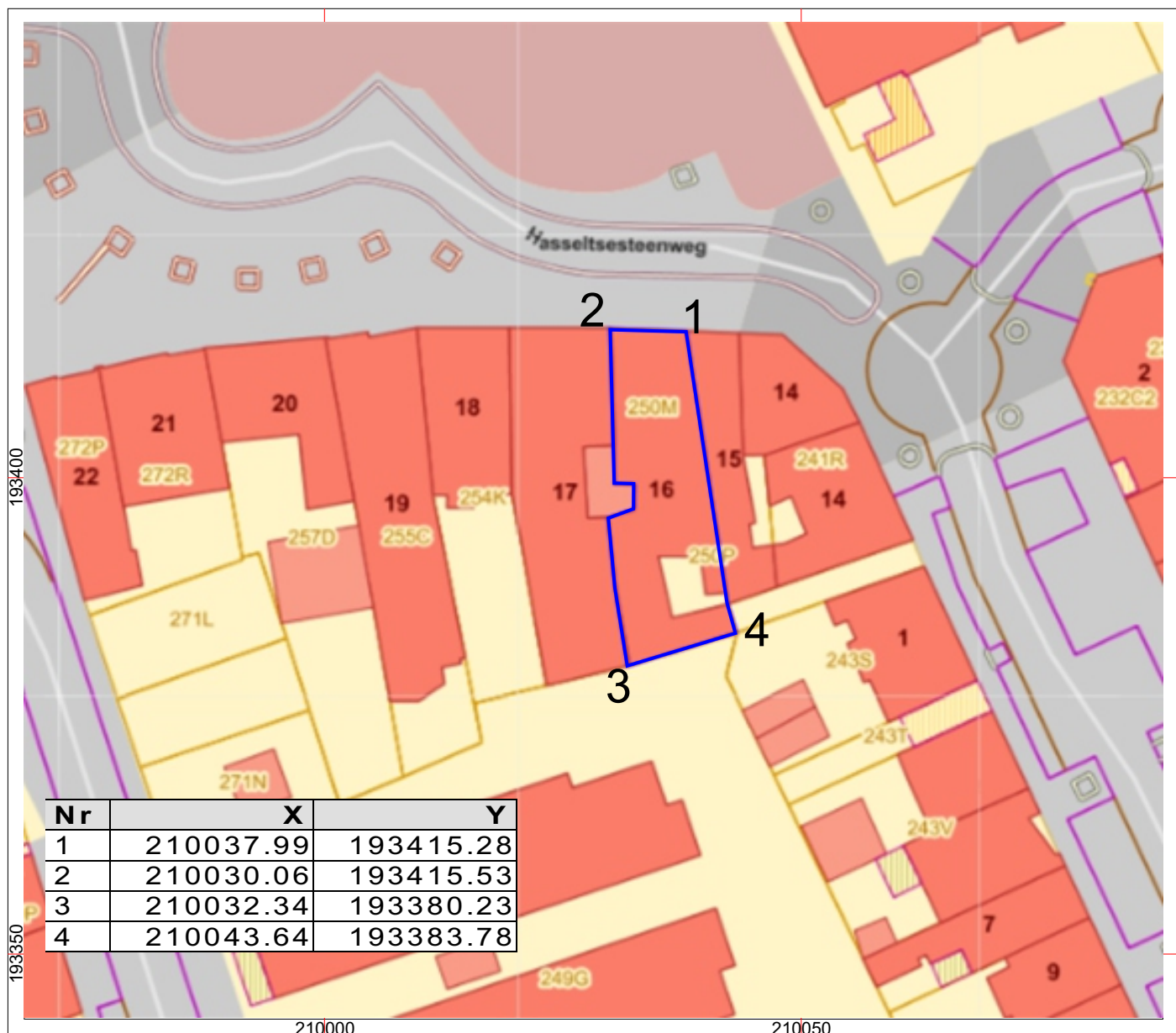
Fig. 35: Uittreksel uit de Centraal archeologische Inventaris kaart ©cai.onroerendergoed.be

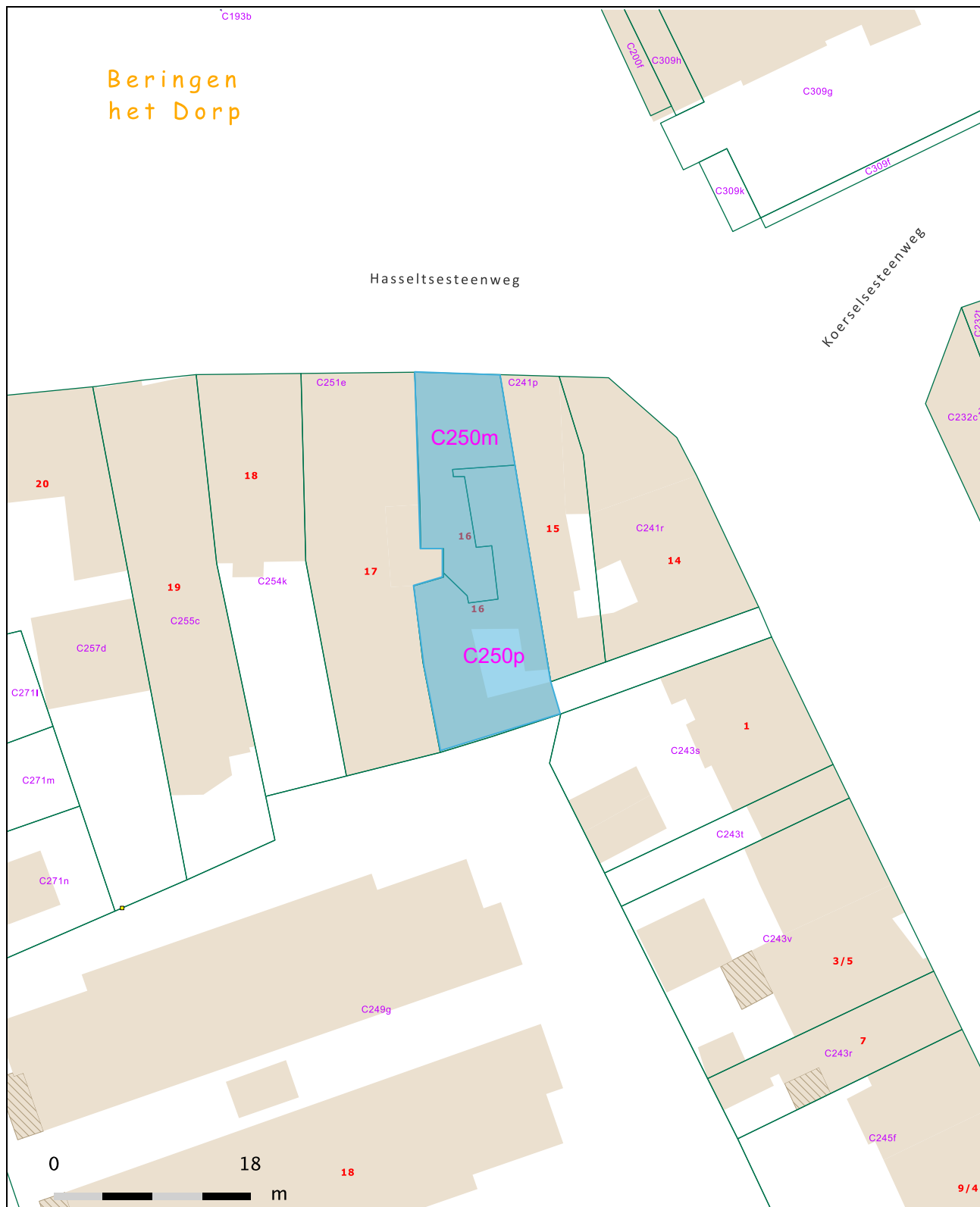
Fig. 36: het pand zoals gefotografeerd in 1948 (@delcampe.net) versus de actuele staat (opname2019)

Fig. 37: voorstel van inplanting van de proefputten (groen) en proefsleuf (geel)

9. Bijlagen

plannr	Type plan	onderwerp	Analoog/digitaal	datum
1	Plan	Bounding Box	Digitaal	2019
2	Kaart	Kadasterplan	Digitaal	23/06/2019
3	Kaart	Topografische kaart	Digitaal	2009
4	Plan	Gegeorefereerd inplantingsplan nieuwbouw (kelderplan)	Digitaal	2019
5	Plan	Inplantingsplan zoals aangereikt, kelderplan en plan gelijkvloers	Digitaal	2019
6	Plan	Doorsnede kelder	Digitaal	2019
7	Plan	opmetingsplan bestaande toestand en gelijkvloers	Digitaal	1994
8	Kaart	Digitaal hoogtemodel op projectgebiedschaal	Digitaal	2014
9	Kaart	Digitaal Hoogtemodel	Digitaal	2014
10	Kaart	Hydrografische kaart	Digitaal	2016
11	Kaart	Tertiairgeologische kaart	Digitaal	20..
12	Kaart	Quartaairgeologische kaart	Digitaal	20..
13	Kaart	Bodemkaart van België	Digitaal	19..
14	kaart	Bodemkaart WRB	Digitaal	2014
15	Kaart	Bodembedekkingskaart	Digitaal	2012
16	Kaart	Ferrariskaart	Analoog	1771-1776
17	Kaart	Primitief Kadaster	Analoog	1827 - 1844
18	Kaart	Atlas der Buurtwegen	Analoog	1845
19	Kaart	Vandermaelenkaart	Analoog	1854
20	Luchtfoto	Opname 1971, 1986, 2012 en 2018	Analoog/Digitaal	1971 - 2018
21	Kaart	CAI-uittreksel	Digitaal	2019
22	Plan	Verstoorde zone	Digitaal	2019
23	Plan	Inplantingsplan proefputten	Digitaal	2019
24	Plan	Inplantingsplan proefsleuf en proefputten	Digitaal	2019

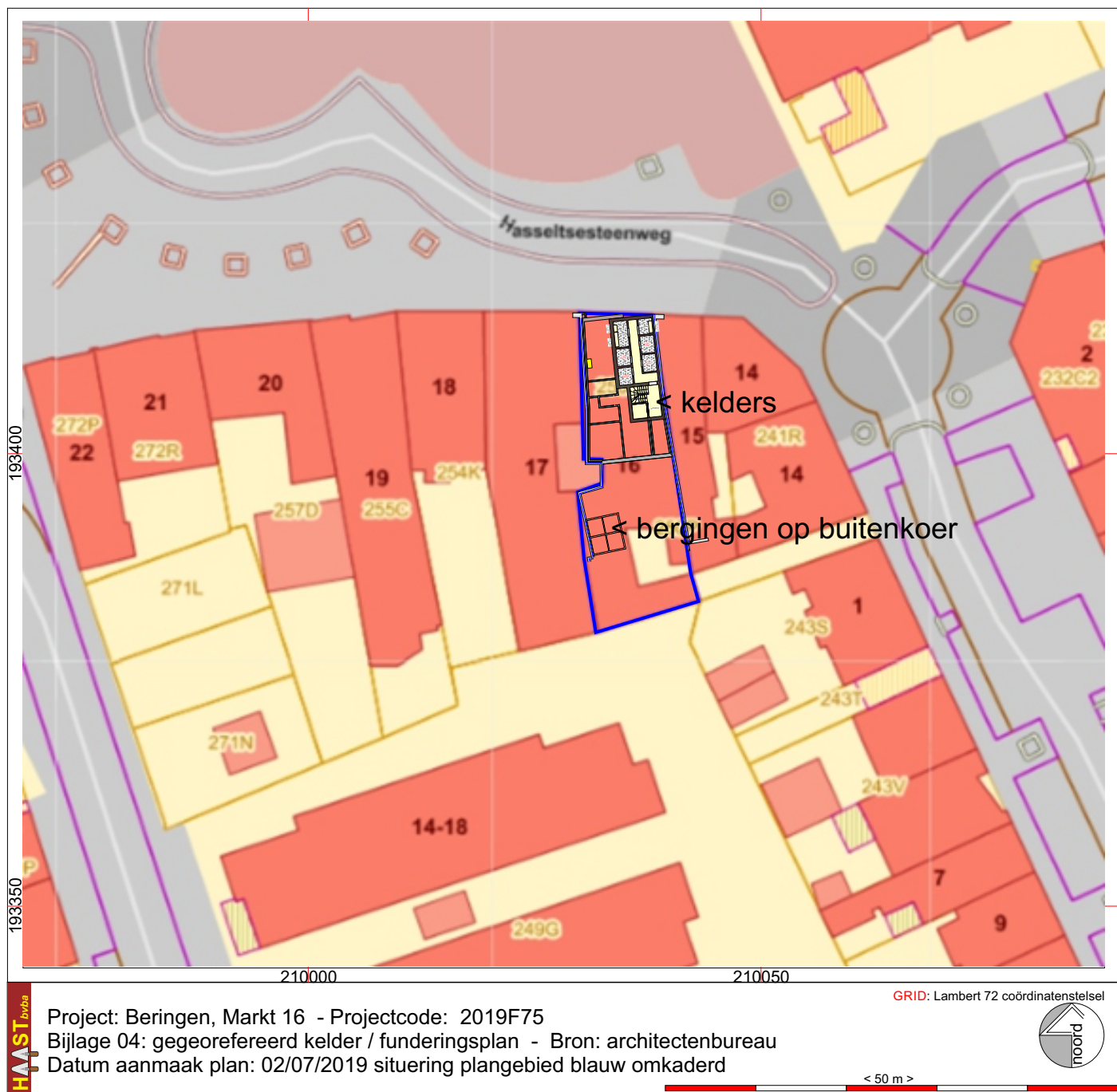

© 23/06/2019 - De AAPD is de auteur van het kadastraal percelenplan en de producent van de databank waarin deze gegevens zijn opgenomen en geniet de intellectuele eigendomsrechten opgenomen in de Auteurswet en de Databankenwet. Vanaf 01/01/2018 worden de gebouwen op het kadastraal percelenplan geleidelijk vervangen door een dataset beheerd door de gewesten. De AAPD zal dan niet langer verantwoordelijk zijn voor de voorstelling van de gebouwen op het kadastraal percelenplan.

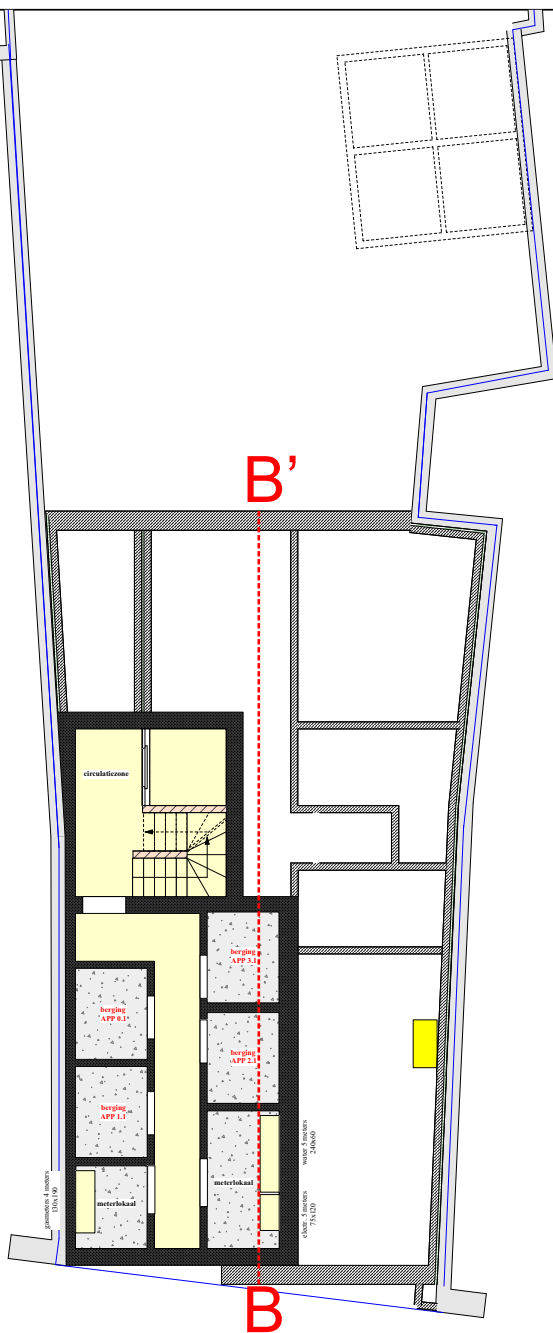
kelderplan

Project:
Beringen, Markt 16

Projectcode: 2019F75

Bijlage 05:
kelder / funderingsplan
plan gelijkvloers

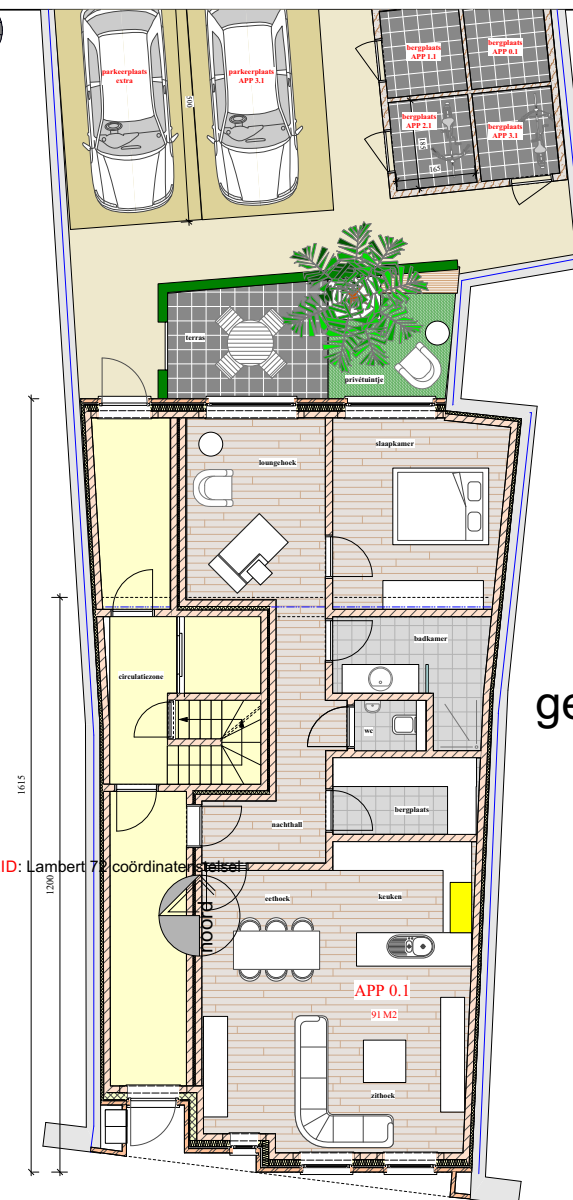
Bron: architectenbureau
Datum aanmaak plan:
02/07/2019

[Titel]

GRID: Lambert 72 coördinaten stelsel

gelijkvloers

architectenbureau Sylvia Heeselmans bvba
tel 011 43 45 08
gem 0490 60 72 10
sylviaheeselmans@skynet.be
Tessenderloosesteeweg 120, 3583 Paal

bouwenmet stijl uw stijl

NI VO -1 + 0

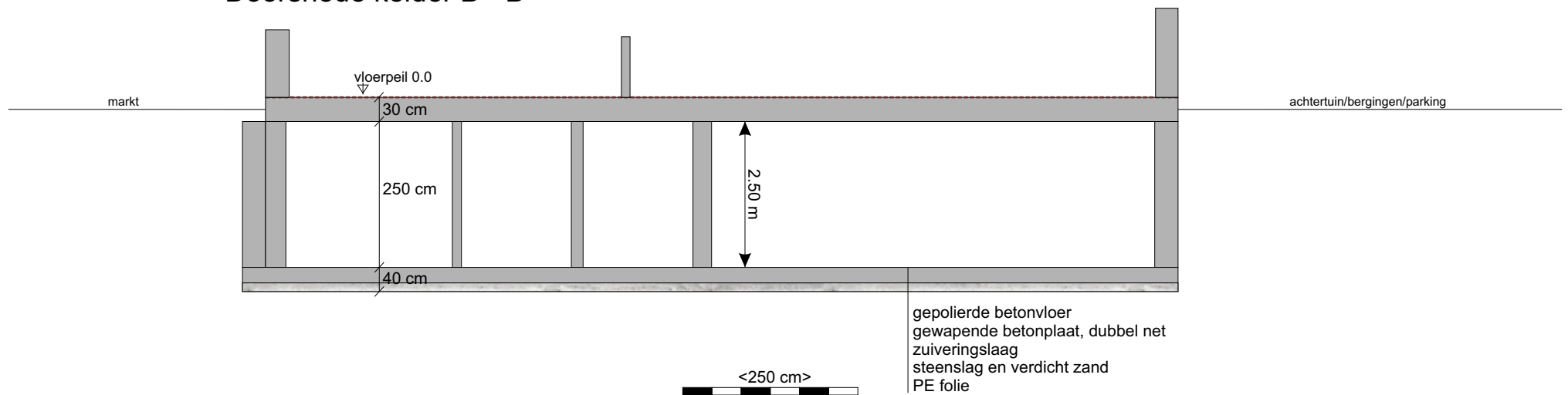
schaal 1/50
afmetingen in cm

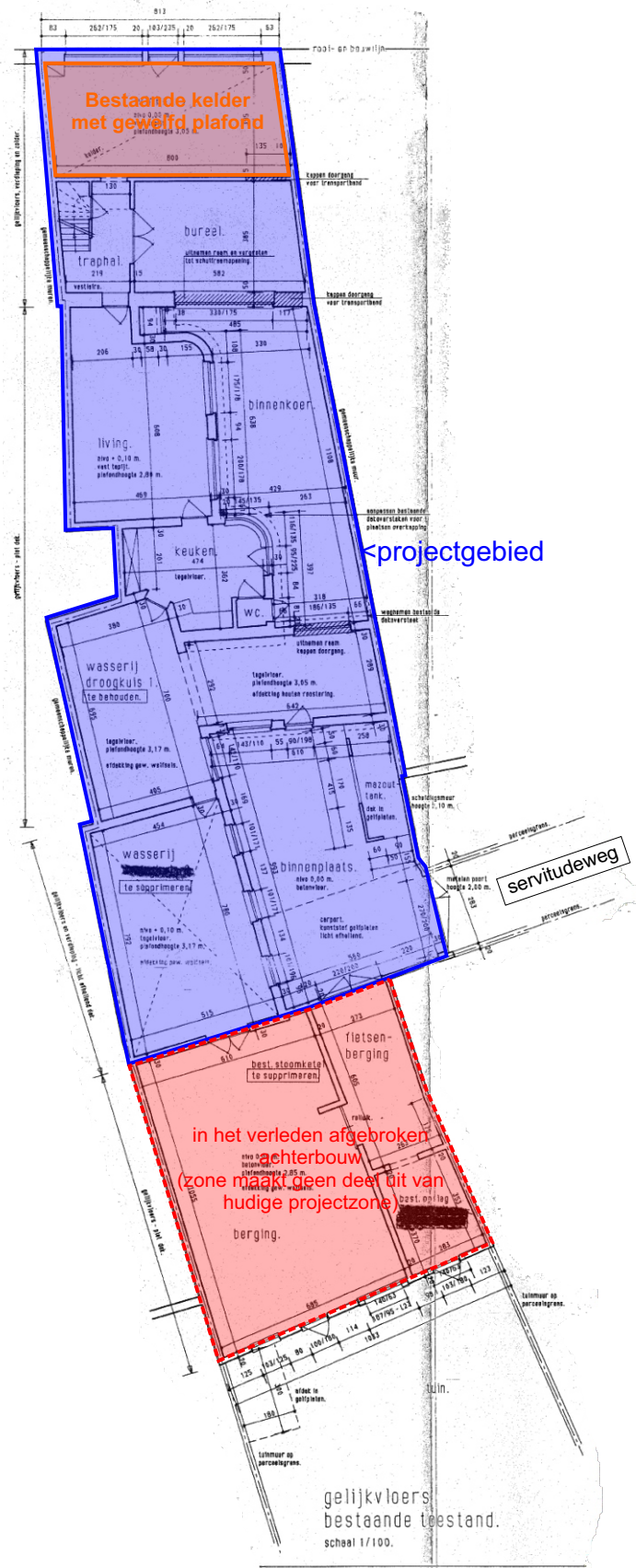
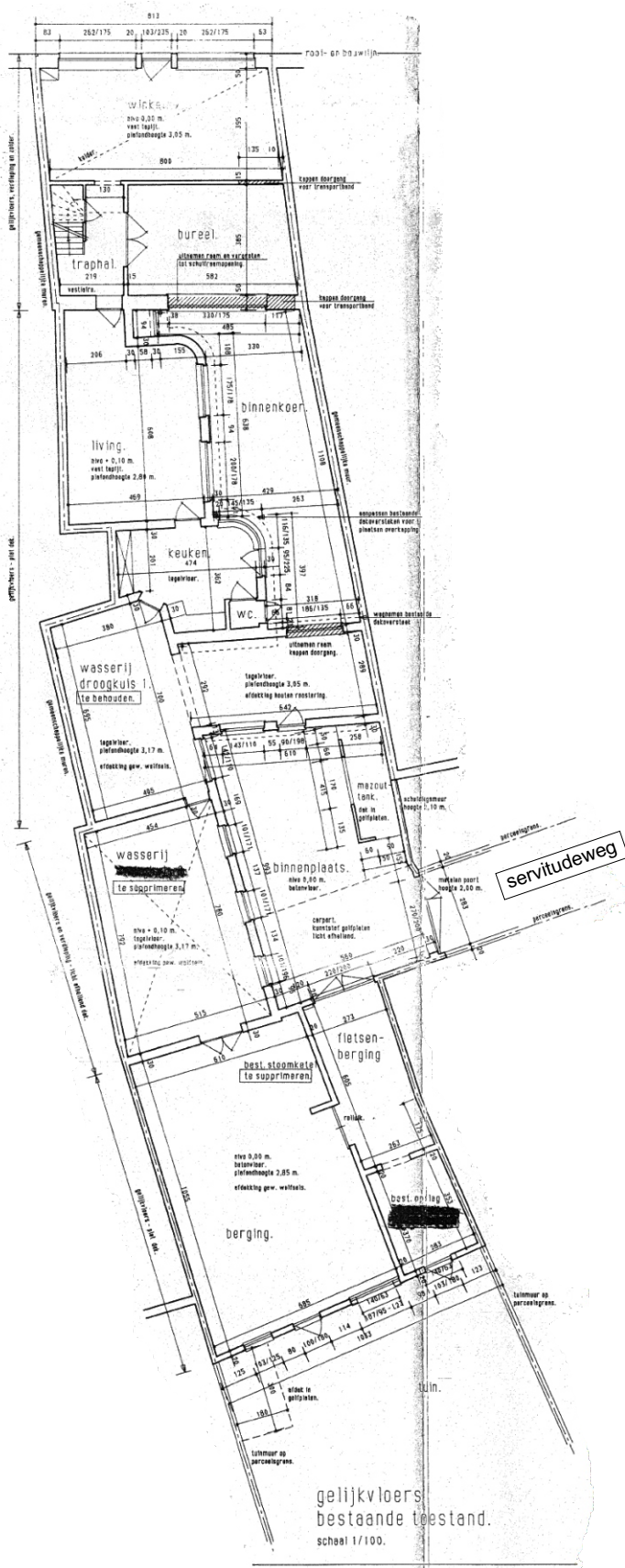
Schroeten Johan - Beydens
Markt 20
3580 Beringen
tel . 011 43 16 00

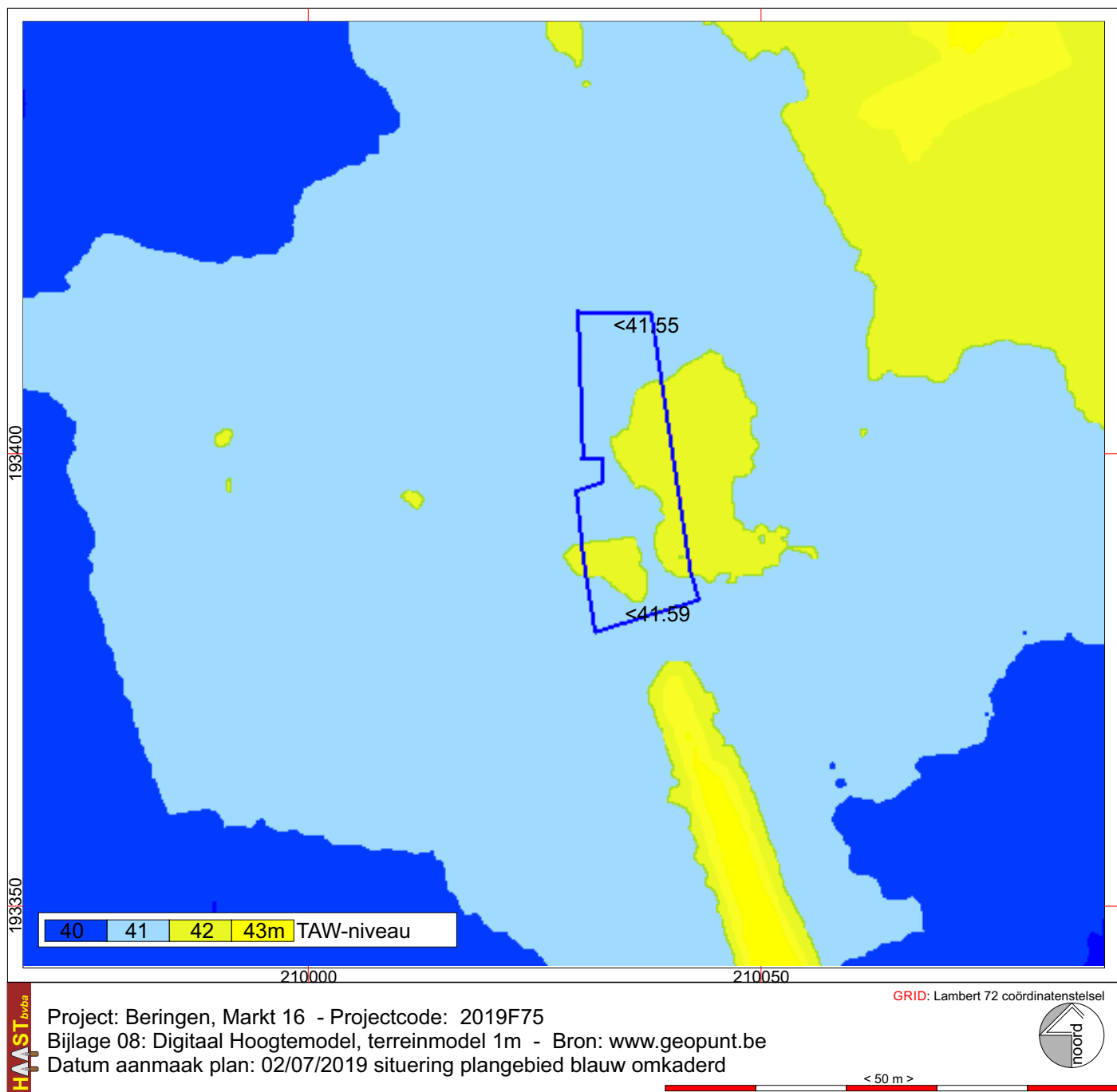
RPR : Antwerpen
BTW-BE-0845.017.370
reknr. BE03 9058 9500 4708

Doorsnede kelder B - B'

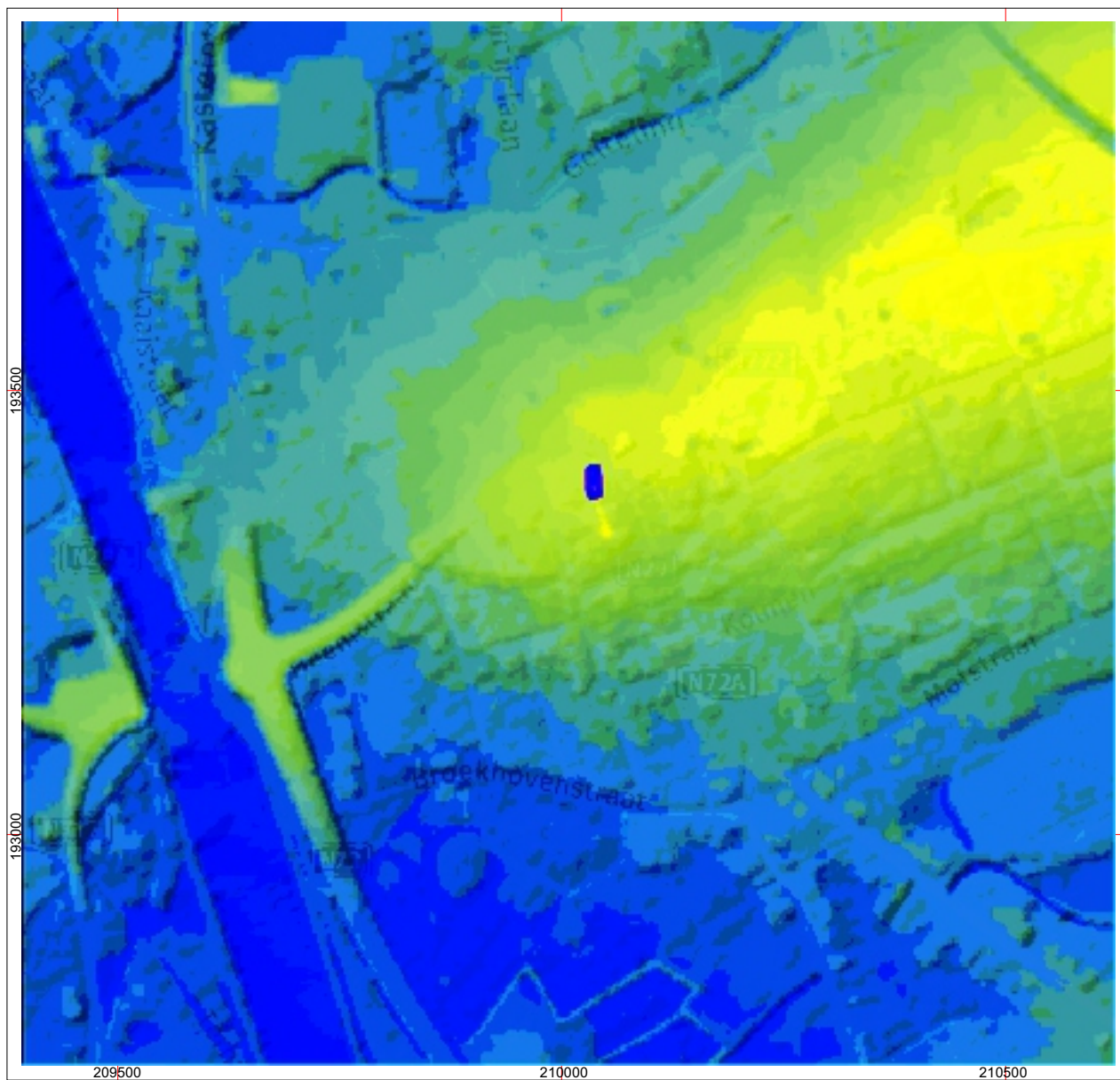

Project: Beringen, Markt 16 - Projectcode: 2019F75
 Bijlage 06: kelderdoorsnede B - B' - Bron: architectenbureau
 Datum aanmaak plan: 02/07/2019 situering plangebied blauw omkaderd

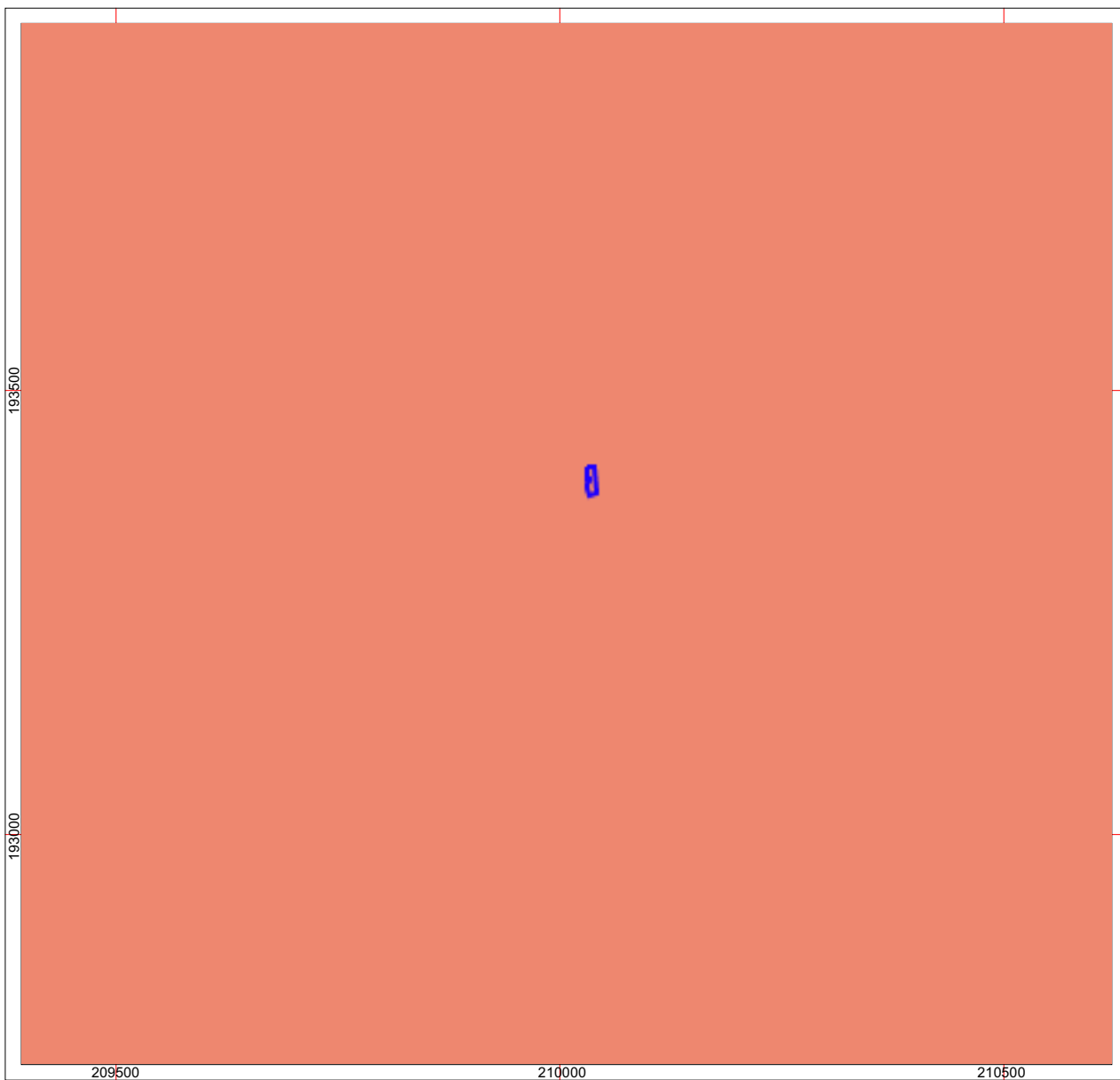

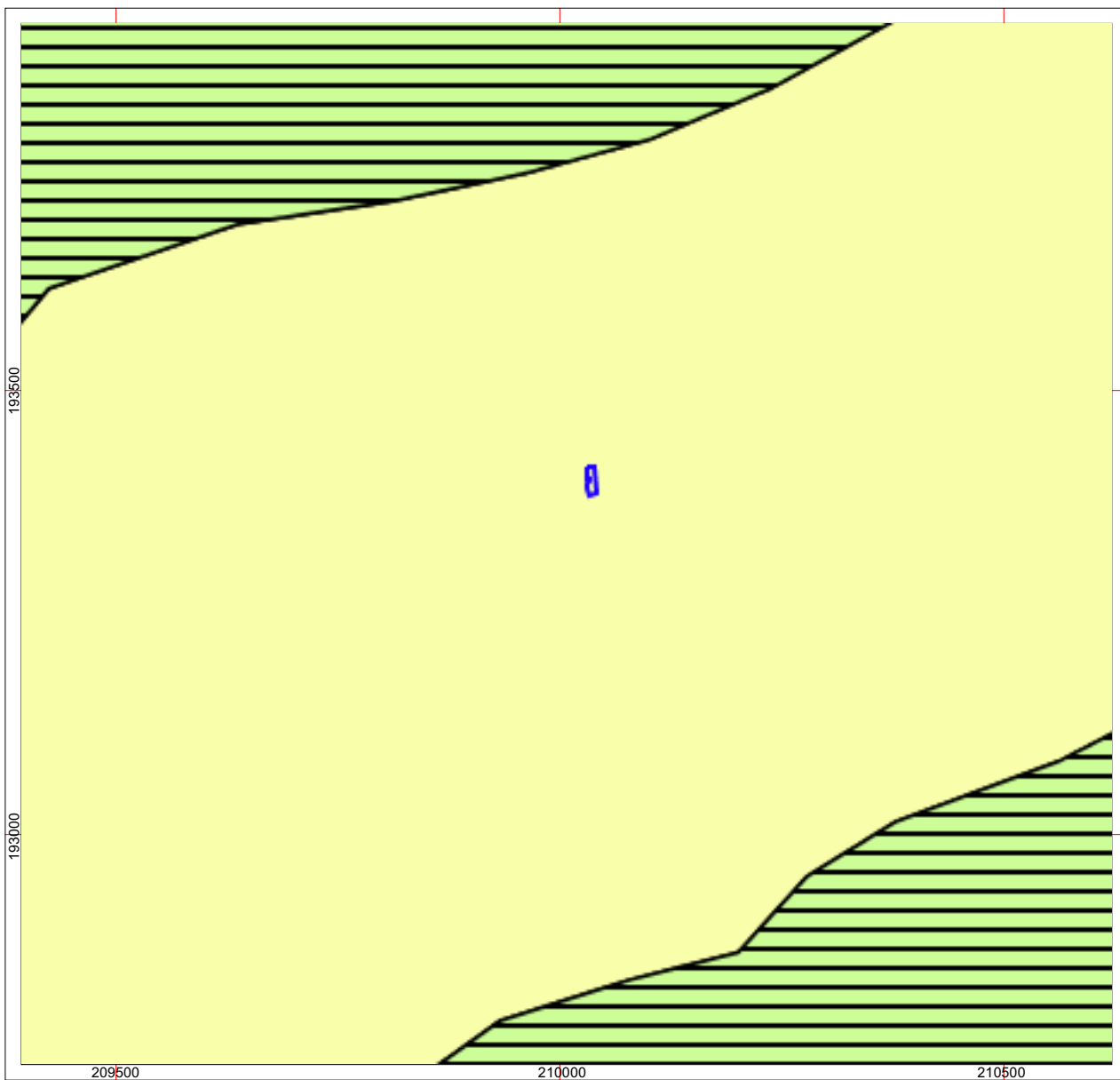

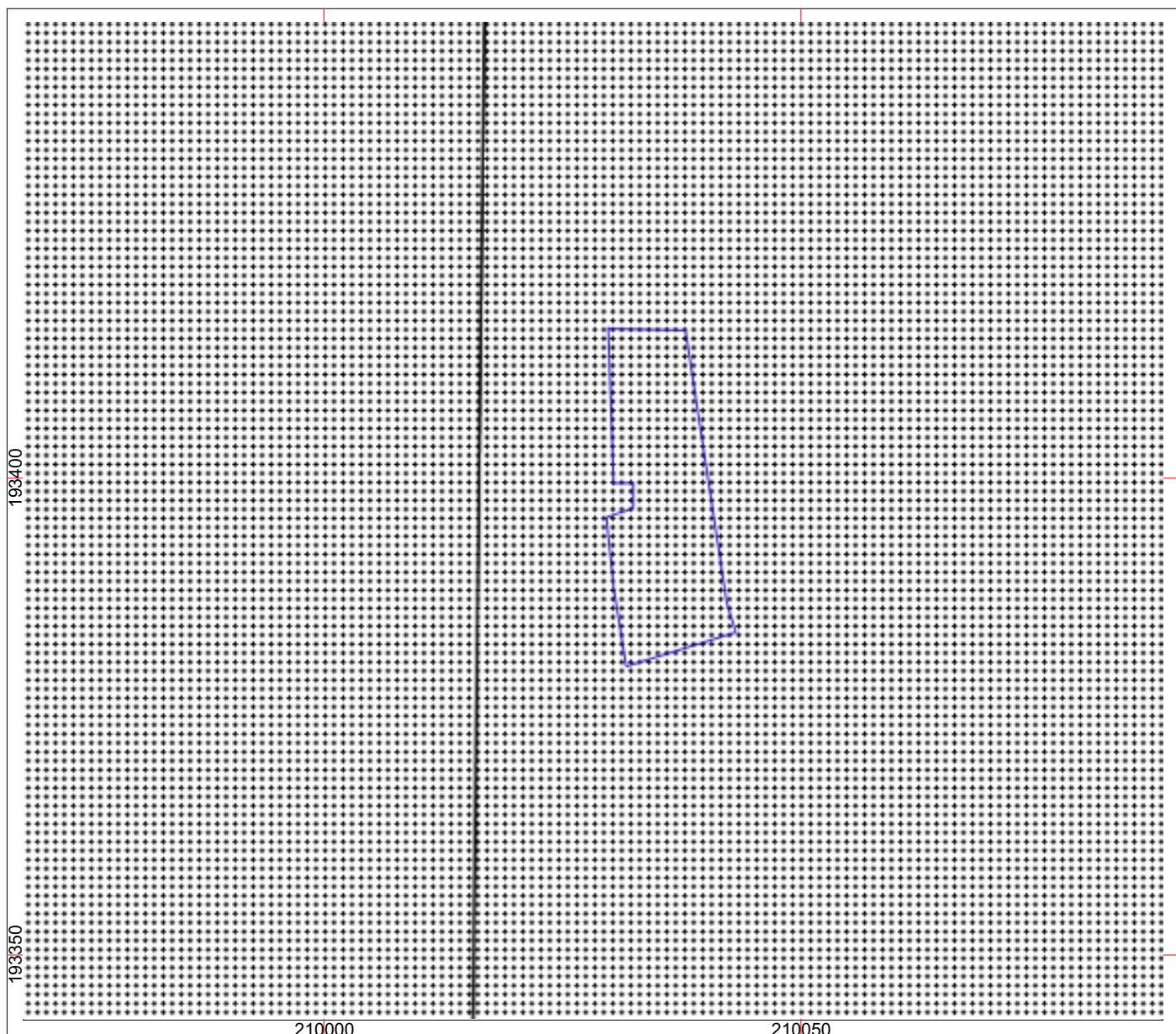
Project: Beringen, Markt 16 - Projectcode: 2019F75
Bijlage 08: Digitaal Hoogtemodel, terreinmodel 1m - Bron: www.geopunt.be
Datum aanmaak plan: 02/07/2019 situering plangebied blauw omkaderd

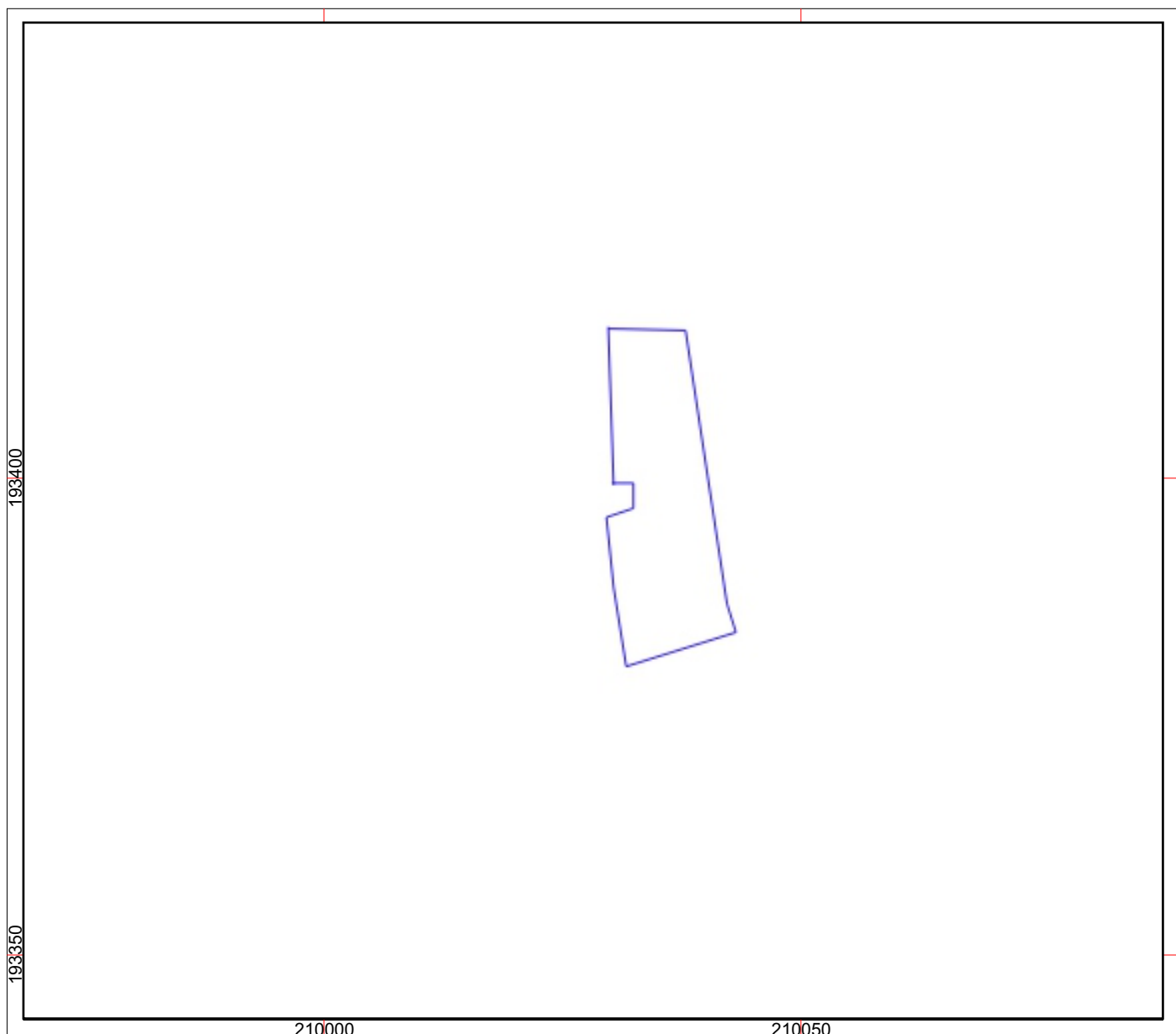

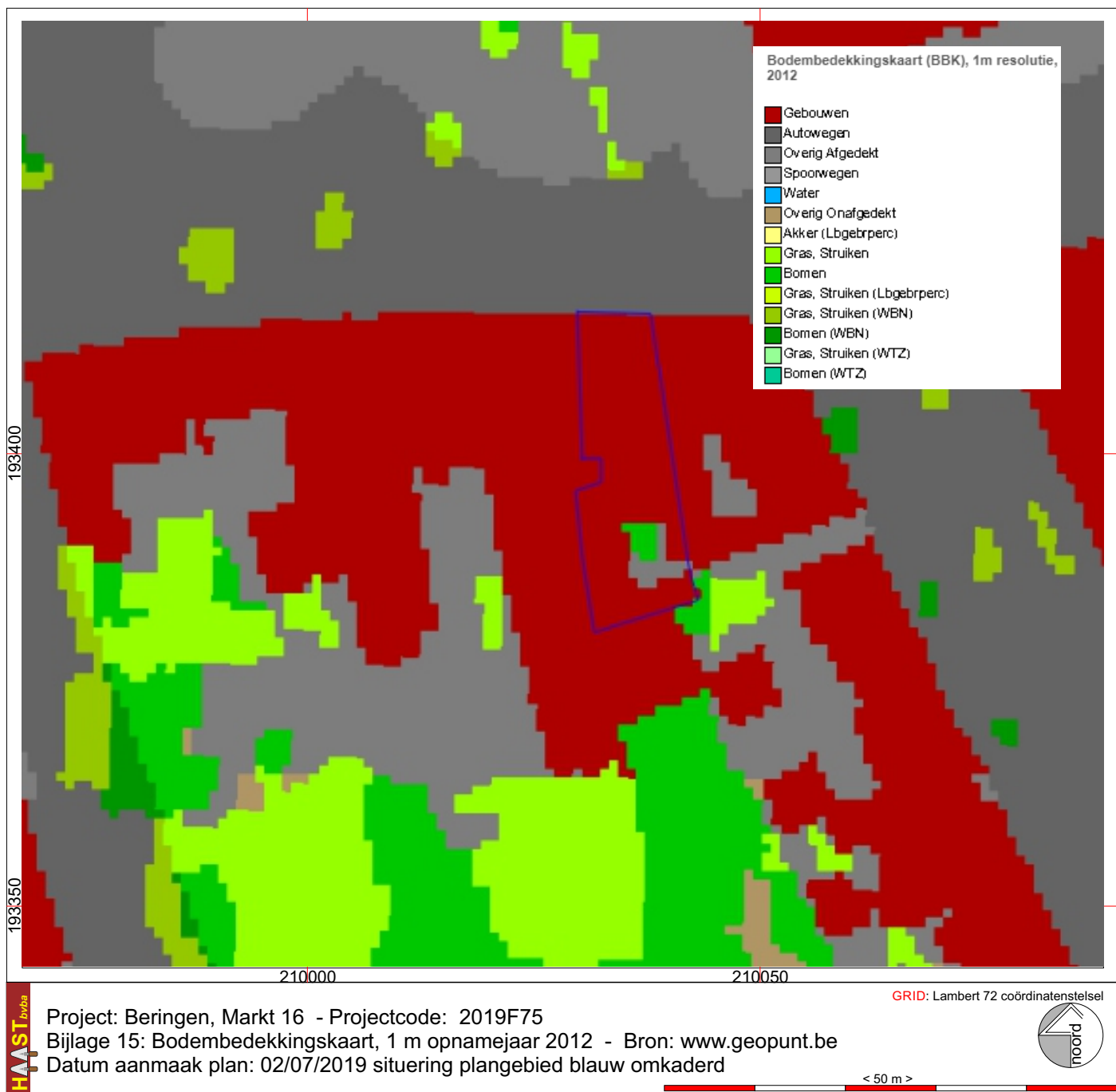

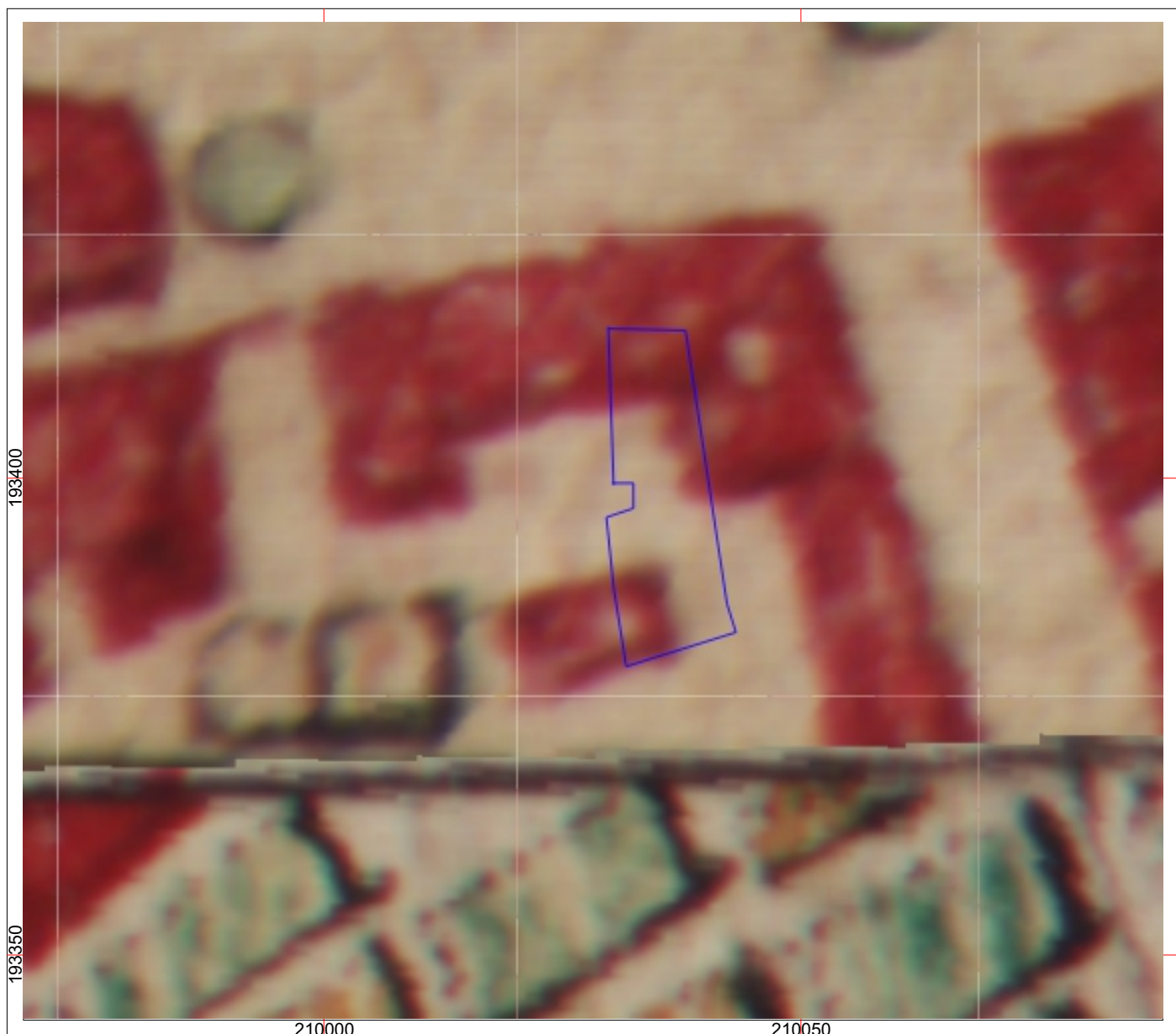

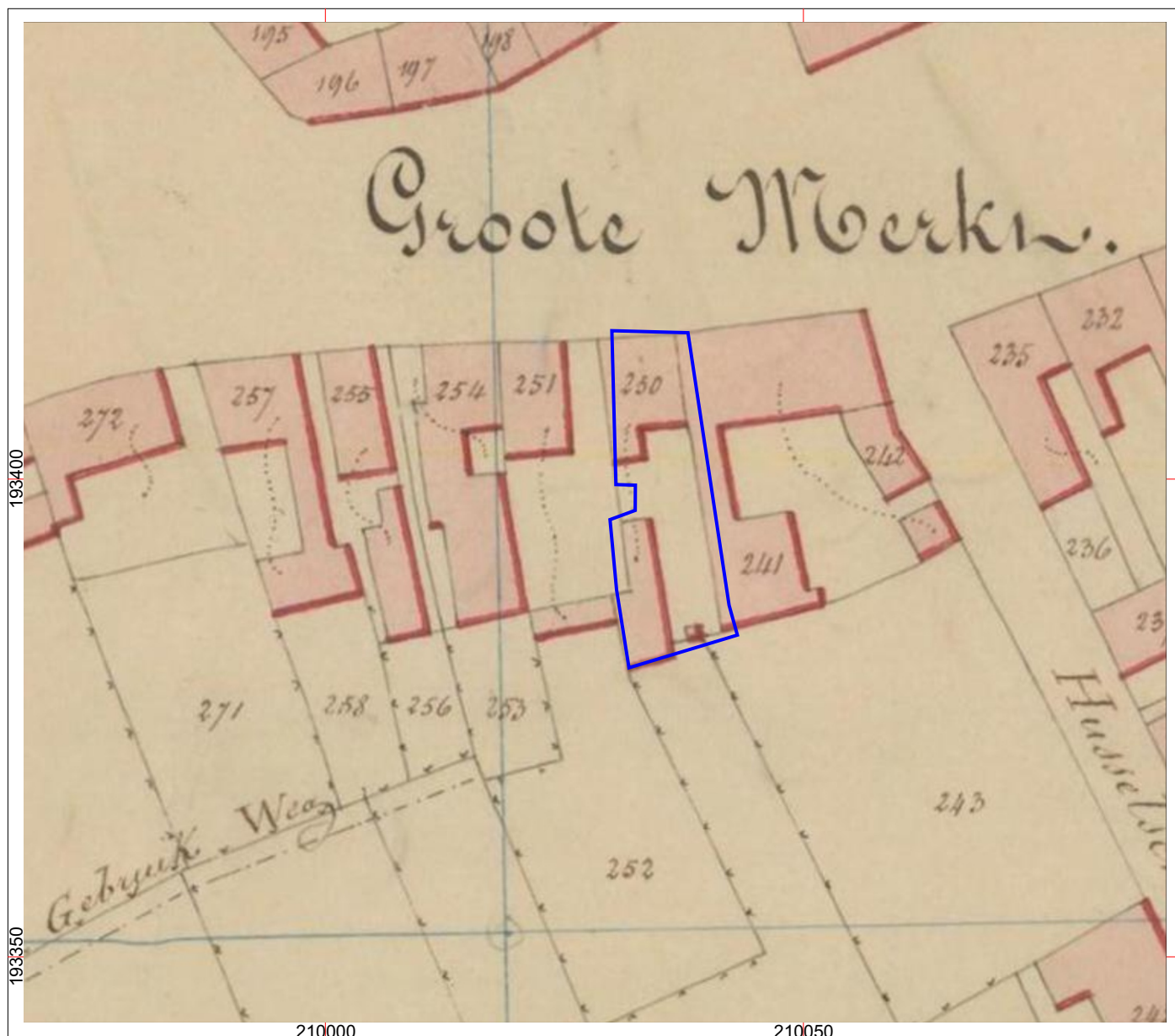

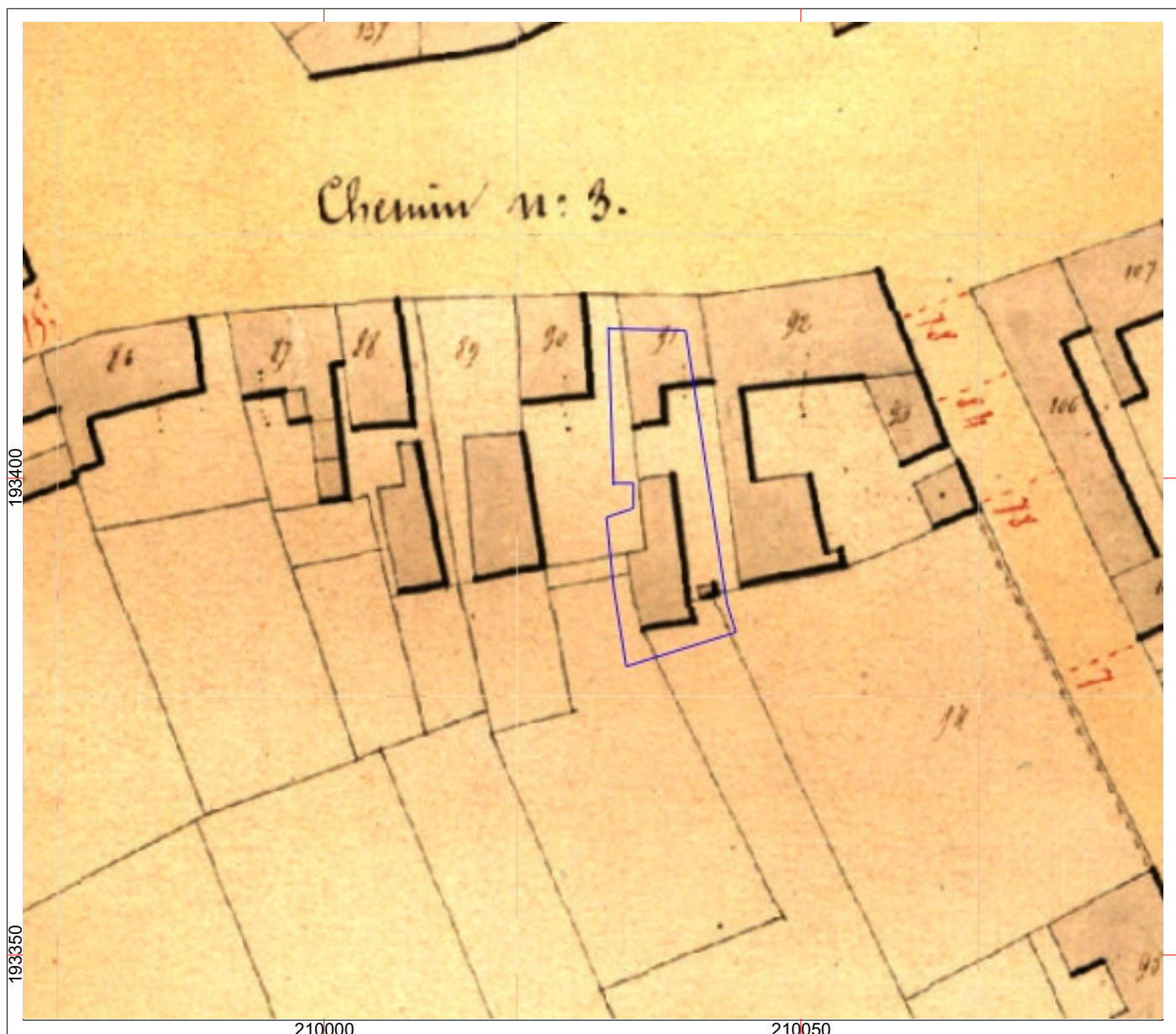

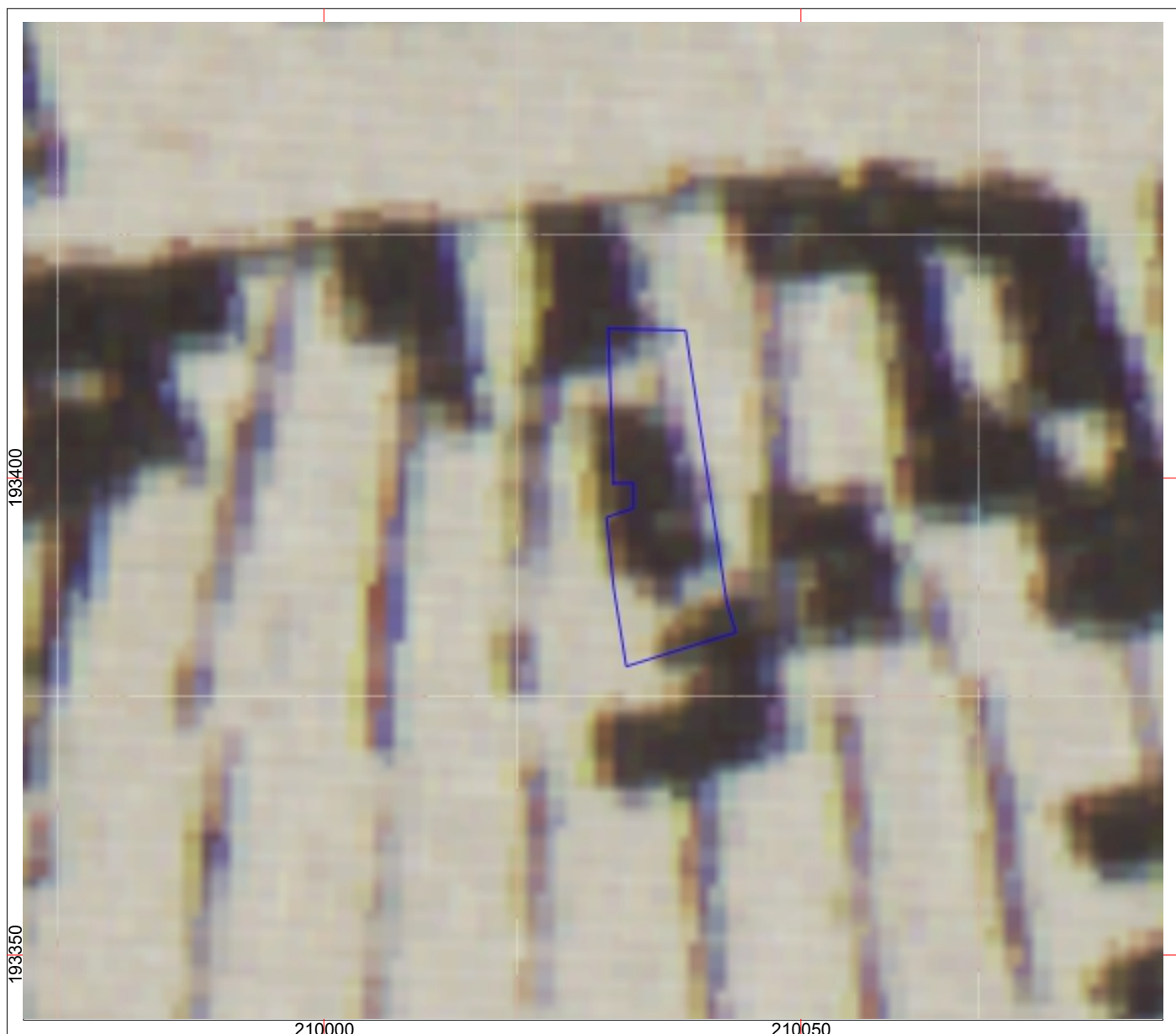

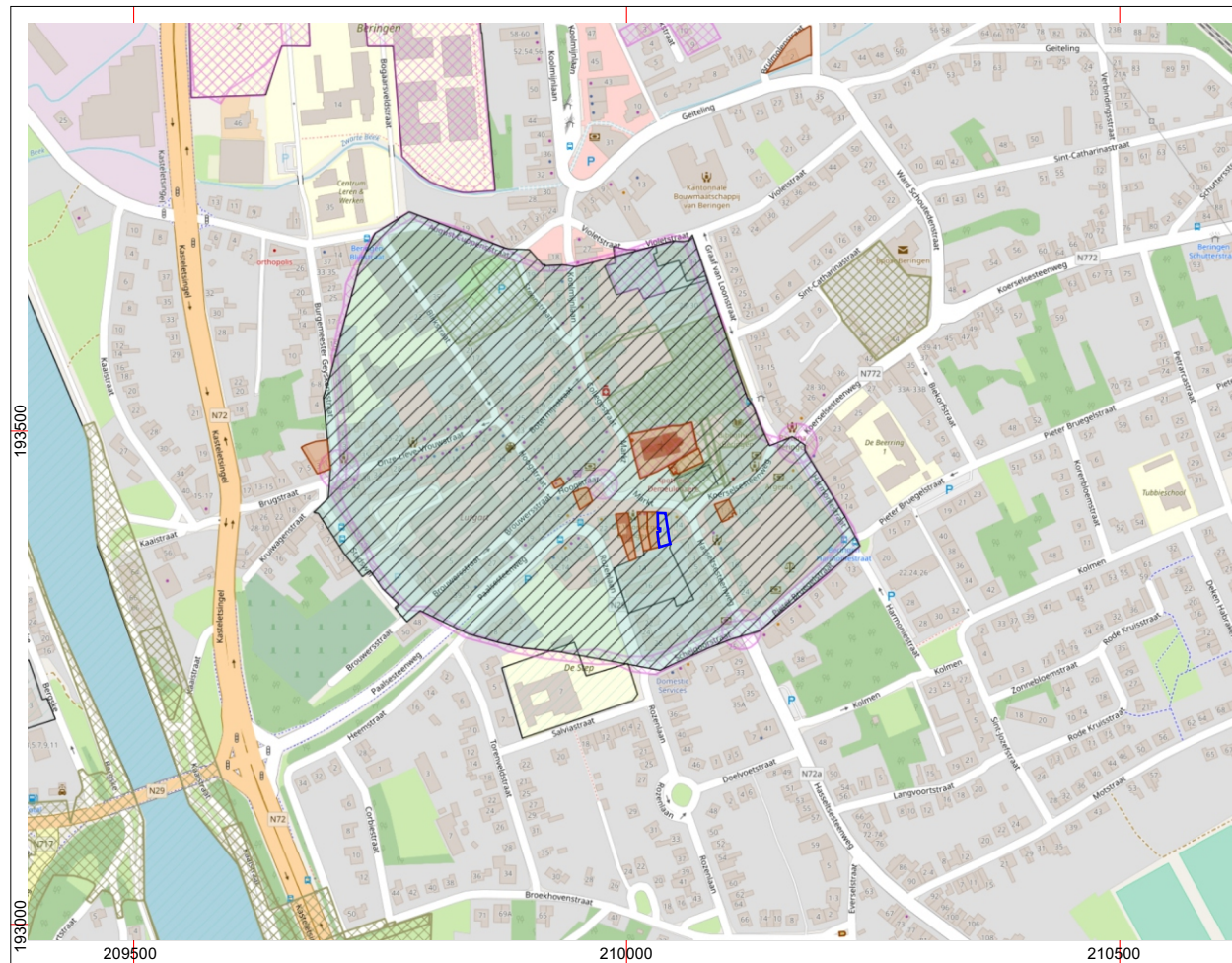

HAAS
nvba

Project: Beringen, Markt 16 - Projectcode: 2019F75
 Bijlage 21: Archeologische situering - Bron: cai.onroerendergoed.be
 Datum aanmaak plan: 02/07/2019 situering plangebied blauw omkaderd

GRID: Lambert 72 coördinatenstelsel

< 500 m >

